

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Bc. Eva Kochová

Příspěvek hudebního oddělení veřejné knihovny
k rozvoji dětského čtenářství

Diplomová práce

Praha 2009

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Lidmila Vášová

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 8. srpna 2009

.....

podpis diplomanta

Identifikační záznam

KOCHOVÁ, Eva. *Příspěvek hudebního oddělení veřejné knihovny k rozvoji dětského čtenářství [The contribution of music department of the public library to the advancement of children's reading]*. Praha, 2009. 93 s., 14 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lidmila Vášová.

Abstrakt

Práce je věnována vlivu hudby na dětské čtenářství, přičemž za hlavní zdroj hudebních nosičů jsou považována hudební oddělení veřejných knihoven. Popisována je historie zavedení těchto nosičů do knihoven, jejich typologie a současný stav hudebních oddělení z hlediska legislativy, skladby fondu i finančního hlediska. Zvláštní pozornost je věnována Městské knihovně Ostrov a jejímu hudebnímu oddělení, kde také probíhal výzkum přijímání zvukových nosičů (především zvukových knih) dětmi. Cílem výzkumu bylo zjistit nejen jak děti tyto nosiče přijímají, ale také jak s nimi pracují a jakým způsobem je tyto nosiče ovlivňují z hlediska vytváření nebo naopak rušení čtenářských návyků.

Klíčová slova

dětské čtenářství, čtenářské návyky, vývoj, výchova, hudební nosiče, zvukové knihy, audiovizuální dokumenty, audiodokumenty, čtenářské výzkumy, hudební oddělení, hudební knihovnictví, historie

OBSAH

PŘEDMLUVA	3
1 ÚVOD	5
2 HISTORIE ZAVÁDĚNÍ HUDEBNÍCH NOSIČŮ DO KNIHOVEN	6
2.1 HISTORIE HUDEBNÍCH KNIHOVEN.....	9
2.2 HISTORIE HUDEBNÍCH NOSIČŮ V MK OSTROV	13
2.2.1 <i>Historie knihovny</i>	13
2.2.2 <i>Historie Hudebního oddělení</i>	14
2.3 HUDEBNÍ NOSIČE Z HLEDISKA HISTORICKÉHO VÝVOJE	16
2.3.1 <i>Typy nosičů audiovizuálních dokumentů</i>	17
3 SOUČASNÝ STAV	23
3.1 TYPY HUDEBNÍCH ODDĚLENÍ	24
3.1.1 <i>Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti</i>	24
3.1.2 <i>Knihovna Petra Bezruče v Opavě</i>	25
3.1.3 <i>Regionální knihovna Teplice</i>	26
3.1.4 <i>Závěr</i>	27
3.2 LEGISLATIVA.....	28
3.2.1 <i>Mezinárodní rámec</i>	28
3.2.2 <i>Situace v ČR</i>	29
3.3 PŮJČOVÁNÍ ZVUKOVÝCH DOKUMENTŮ.....	34
3.3.1 <i>Technické vybavení knihoven</i>	34
3.4 FINANCE	35
3.4.1 <i>Nákup zvukových dokumentů</i>	35
3.4.2 <i>Poplatky</i>	35
3.5 SKLADBA FONDU.....	36
3.6 HUDEBNÍ KNIHOVNÍCI	38
3.7 H-KLUB.....	39
4 VLIV ZVUKOVÝCH NOSIČŮ	42
4.1 VYTVÁŘENÍ ČTENÁŘSKÝCH NÁVYKŮ U DĚTÍ S PŘIHLÉDNUTÍM K MOŽNOSTEM ZVUKOVÝCH NOSIČŮ COBY PROSTŘEDKU ZKVALITNĚNÍ DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ.....	42
4.1.1 <i>Prenatální stadium</i>	44
4.1.2 <i>Období nemluvněte</i>	46
4.1.3 <i>Období batolete</i>	47
4.1.4 <i>Předškolní věk</i>	48
4.1.5 <i>Mladší školní věk</i>	50

4.1.6	<i>Střední školní věk</i>	52
4.1.7	<i>Starší školní věk</i>	54
4.1.8	<i>Adolescence</i>	55
4.2	HUDEBNÍ PSYCHOLOGIE	56
4.3	MUZIKOTERAPIE	58
4.3.1	<i>Vývoj muzikoterapie</i>	58
4.3.2	<i>Muzikoterapeutické metody</i>	59
4.3.3	<i>Muzikoterapie s dětmi</i>	63
5	PRŮZKUM MEZI DĚTSKÝMI UŽIVATELI	65
5.1	PILOTÁŽ	65
5.1.1	<i>Dotazník</i>	66
5.1.2	<i>Závěr</i>	67
5.1.3	<i>Dotazník II</i>	68
5.2	SOUTĚŽNÍ DOTAZNÍK	69
5.2.1	<i>Vyplňování</i>	70
5.2.2	<i>Dospělí</i>	78
6	VYHODNOCENÍ	80
7	ZÁVĚR	84
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
	PŘÍLOHY	1

PŘEDMLUVA

Téma diplomové práce jsem formulovala na základě své praxe v Městské knihovně Ostrov, kde jsem pracovala v hudebním oddělení. Velmi často jsem se setkávala s názorem, že zřízení a provoz hudebního oddělení je zbytečností, která zatěžuje zaměstnance knihovny a přitom není uživateli nijak vyhledávaná, vzhledem k současnému trendu stahování hudby z internetu. V praxi jsem se přesvědčila, že v poměru s navštěvovaností ostatních oddělení se skutečně jedná o oddělení velice málo využívané, nicméně uživatelé si jeho služeb velmi váží.

Zvláštní pozornost si zaslouží dětští návštěvníci, kteří se do hudebního oddělení nemohou zaregistrovat, ale o to častěji jej navštěvují a zvukové dokumenty poslouchají přímo na místě. Některé z těchto dětí si tak pouze krátí čas, jiné se o hudbu zajímají velmi vážně. Ačkoli jich není mnoho, svým zájmem dokazují, že pro ně hudební oddělení smysl má, avšak nabízí se otázka, v čem tento smysl spočívá a zda může mít nějaký význam i pro další děti nebo dokonce dospělé uživatele. Další otázkou je, jakým způsobem může využívání hudebního oddělení souviset s využitím oddělení ostatních, zda se tyto návštěvy navzájem podporují či naopak probíhají na jejich úkor, neboli zda poslech hudby může mít vliv na vytváření čtenářských návyků a to především u dětí.

Cílem diplomové práce je tedy zhodnotit význam hudebního oddělení a jeho přínos pro dětské čtenářství a na základě tohoto významu obhájit jeho existenci v současné době. Na hudební oddělení je pohlíženo především jako na specifický zdroj zvukových nosičů a proto je jeho význam odvozován od vlivu hudby a zvukových knih.

Během zpracovávání mé diplomové práce bylo vytvořeno několik bakalářských i diplomových prací dotýkajících se tohoto tématu, které mi značně usnadnily informační přípravu, protože mi poskytly mnoho aktuálních informací, zároveň tím však pokryly značnou, do té doby nepopsanou oblast, kterou jsem již tudíž hlouběji nerozpracovávala. Kromě teoretické přípravy jsem využila své poznatky z praxe, kterou jsem pro potřeby této diplomové práce rozšířila o průzkum mezi dětskými uživateli.

Při zpracování jsem narazila na několik problémů terminologické povahy. Termín hudební oddělení veřejné knihovny je velmi dlouhý a bývá často zkracován na pouhé hudební oddělení. K tomuto řešení se uchyluji pouze v

případech, ve kterých je zřejmé, že se jedná o oddělení veřejné knihovny. Často se jsem se také setkala s označením hudební knihovna, který, ačkoli se de facto jedná o nadřazený termín, bývá používán jako synonymum. Obdobný vztah lze zaznamenat mezi označeními hudební (popřípadě audiodokumenty) a zvukové dokumenty. Preferuji širší, obecnější výraz zvukové dokumenty, který zahrnuje i nahrávky mluveného slova a jiných, nehudebních záznamů.

Pro pochopení významu hudebních oddělení je zapotřebí komplexního pohledu, který by nemohl být úplný bez historického vývoje, který obvykle nastiňuje vývoj příští. Druhá kapitola je proto věnována historii hudebních oddělení veřejných knihoven se zaměřením na zavádění zvukových nosičů do těchto oddělení. Ta souvisí také s jejich vlastním vývojem, kterému je proto věnována samostatná podkapitola. Třetí kapitola pak analyzuje současný stav hudebních knihoven z různých hledisek. Ve čtvrté kapitole se věnuji vlivu hudby na děti v různých vývojových stadiích, a to především z hlediska vytváření čtenářských návyků. Dále jsou zde rozebírány různé metody působení hudby na děti i dospělé a jejich efekt. V páté kapitole pak navazuji popisem uživatelského průzkumu dětských návštěvníků hudebního oddělení. Vyhodnocení jednotlivých otázek průzkumu je uvedeno v páté kapitole, do kapitoly šesté jsem zahrnula celkové vyhodnocení průzkumu především z hlediska námětů pro rozvoj činnosti hudebního oddělení, jež z výzkumu vplynuly. Celkový přínos práce je shrnut v závěru.

Pro názornost a doplnění textu jsou připojeny přílohy, které vždy na příslušném místě odkazují pomocí symbolů, na rozdíl od citací, na které odkazují pomocí průběžného číslování dle normy ISO 690 a ISO 690 – 2. Tato norma je také použita pro zpracování konečného seznamu použité literatury.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří se podíleli na vzniku mé diplomové práce. Na prvním místě děkuji PhDr. Lidmile Vášové, která se laskavě ujala vedení mé diplomové práce. Můj dík patří také zaměstnankyním Městské knihovny Ostrov, za jejich pomoc i cenné informace, její ředitelce Mgr. Ireně Laitnerové, která mě k napsání této práce inspirovala a poskytla mi pracovní zázemí pro mé průzkumy a kolegyním z hudebního oddělení, paní Janě Bělohlávkové a paní Martině Duškové za ochotnou spolupráci při průzkumu mezi uživateli. Ráda bych také poděkovala mé rodině, MUDr. Jiřímu Jadrnému, Janu Ecksteinovi a Kristýně Krausové za pomoc, trvalou podporu a povzbuzení.

1 ÚVOD

Hudební oddělení veřejných knihoven mají v naší republice téměř stoletou tradici. V poslední době se potýkají s mnoha problémy, především kvůli absenčnímu půjčování zvukových nosičů. Ty jsou v hudebních knihovnách uchovávány téměř od počátku a od roku 1953 bylo jejich shromažďování stanoveno v řádu pro krajské lidové knihovny. V současné době představuje fond zvukových nosičů základ hudebních oddělení a bez jejich absenčního půjčování by jejich činnost ztratila smysl, mnohá by jistě zcela zanikla.

Ačkoliv cílem této diplomové práce není zhodnotit význam nebo nezbytnost absenčního půjčování zvukových nosičů, ale význam těchto oddělení pro dětské čtenářství, je nutné si uvědomit, že právě zvukové dokumenty budou i z tohoto hlediska hrát zásadní roli. Dětské čtenářství pochopitelně ovlivňuje i ostatní dokumenty v hudebních odděleních shromažďované, např. knihy a časopisy o hudbě, které si děti velmi rády čtou, ty však nehrají nijak specifickou úlohu (kromě dětské záliby v hudbě, jejich interpretech apod., která děti může ke čtení těchto materiálů silně motivovat).

Zásadní roli tedy hrají hudební záznamy a v poslední době také stále častěji zvukové knihy. V této práci se věnuji otázce, zda tyto zvukové nosiče mohou mít vliv na vytváření čtenářských návyků u dětí. Vycházím přitom z předpokladu, že děti vedené ke kultuře, v tomto případě k hudebnímu umění, mohou mít bližší vztah i k umění dalšímu, jakým jsou literární díla. Navíc hudba není „pouze“ uměním, ale i prostředkem ovlivňujícím komplex lidského jednání.¹ Dalším předpokladem, ze kterého vycházím, je dávný zvyk předčítání a vyprávění dětem, který bývá prvním stupněm výchovy ke čtenářství. Je však možné toto předčítání nahradit poslechem mluveného slova z CD či jiného média? Tyto a další otázky tvoří základní myšlenku mé práce.

Nezbytný úvod tvoří historie hudebních oddělení veřejných knihoven, protože historie determinuje přítomnost a do jisté míry i budoucnost.

¹MAREK, V. Tajné dějiny hudby, str. 38.

2 *HISTORIE ZAVÁDĚNÍ HUDEBNÍCH NOSIČŮ DO KNIHOVEN*

Hudba již odpradáвна patří mezi vyhledávaná a ceněná umění a i v současné době si zachovává své postavení. Pro děti a mládež hudba představuje nejčastěji vyhledávané umění a má své místo v jejich každodenním životě. Coby umělecký žánr musí mít hudba své zastoupení i v knihovnách, jakožto zprostředkovatelích kulturního odkazu a to nejen jako součást běžného fondu, ale také ve specializovaných hudebních odděleních či přímo v hudebních knihovnách.

Již téměř sto let mají hudební oddělení své stanovené místo ve veřejných knihovnách. Shromažďují se v nich především knihy o hudbě, hudebniny a v posledních desetiletích také zvukové nosiče, čímž se výrazně podílí na ovlivňování hudebního vkusu uživatelů, vzdělávání v této oblasti (tvoří zázemí na všech úrovních hudebního školství) i v dalších kulturních oblastech a mají i významnou rekreativní funkci. Na rozdíl od půjčoven nefinancovaných z veřejných prostředků se většinou orientují na hodnotnější tituly, lidovou a folkovou tvorbu, v oblasti populární hudby a jazzu mapují základní a progresivní hudební trendy, ale také literární žánry, zvukové záznamy divadelních her, poezii, zvukové knihy, atd. Bez prezenčního i absenčního půjčování těchto dokumentů by působení hudebních oddělení ztratilo smysl nebo by bylo výrazně omezeno, což by poskytlo větší prostor pro komerční půjčovny či volné šíření zvukových nahrávek po internetu.²

Hudební oddělení veřejných knihoven mají ve svých fondech 87% všech zvukových dokumentů zpřístupňovaných knihovnami. Ostatní typy knihoven se pak dělí o zbývající procenta.³

²ZOUBEK, L., Materiál pro jednání s INTERGRAMEM

³Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky

Typy hudebních knihoven

Existuje mnoho typů institucí, zabývajících se shromažďováním a zpřístupňováním hudebnin uživatelům:⁴

- ***Samostatné hudební knihovny při vysokých hudebních školách a konzervatořích***

Tyto knihovny slouží především pro potřeby výuky jak teoretické (knihy o hudbě, žánrech, skladatelích, apod.), tak praktické (hudebniny) a to hlavně v oblasti vážné hudby, čímž bývá jejich fond tematicky okleštěn. Naopak předností a významným obohacením jsou absolventské práce studentů, které mohou obsahovat jejich vlastní hudební díla a jsou jinak nedostupné.

- ***Archivy orchestrů, hudebních divadel a rozhlasů***

Slouží zřizující instituci a bývají pro ostatní uživatele nepřístupné. Mívají širší žánrové spektrum, avšak jsou okleštěny typově - obsahují především hudebniny.

- ***Hudební muzea***

Plní především archivní funkci a jejich fond je určen celkovým zaměřením muzea.

- ***Knihovny a instituty věnující se výzkumu hudební kultury určitého regionu, epochy nebo určitému skladateli***

Slouží nejen laické veřejnosti, ale především badatelským účelům. Specifikem jejich fondů bývají např. různá vydání jednoho díla.

- ***Specializované knihovny při hudebně-vědných ústavech***

Zaměření a rozsah fondu těchto knihoven je určen posláním pracoviště, kterému slouží, tedy vědeckým institucím (např. Akademie věd), katedrám a ústavům vysokých škol, atd.

⁴ PETRÁŠKOVÁ, Z.; BORKOVÁ, H.; HAVLÍČKOVÁ, K., Hudební knihovny – správci speciálních fondů, s. 396-397.

- ***Hudební oddělení ve veřejných knihovnách***

Jsou určeny širokému spektru uživatelů, čemuž také odpovídá široké spektrum jejich fondu, jak z hlediska typu dokumentů, tak žánrového. Spadají pod různé typy knihoven: státní, zemské, krajské, městské, univerzitní atd. a vytvářejí v nich samostatné organismy s vlastními knihovnickými procesy, proto také bývají označovány jako „knihovny v knihovnách“, nebo také hudební knihovny, ačkoli se de jure jedná o oddělení.

Je zřejmé, že hudební oddělení veřejných knihoven jsou jen součástí systému v přístupňování hudebnin a hudebních nosičů uživatelům, zato však součástí s nejširším záběrem, běžnému uživateli nejpřístupnější. Dětskému uživateli pak až na výjimky jediným přístupným zdrojem.

2.1 Historie hudebních knihoven

Zavádění hudebnin a hudebních nosičů do veřejných knihoven má v České republice dlouhodobou historii, třebaže samotná hudební oddělení začala vznikat až začátkem 20. století. Již dávno předtím však existovaly sbírky hudebnin a hudební literatury různých spolků, sdružení, hudebních škol a půjčovny hudebnin.⁵

Nejstarší veřejnou hudební knihovnou v České republice je Hudební oddělení Městské knihovny v Praze, zřízené v roce 1893, tedy pouhé dva roky po založení Veřejné obecné knihovny královského hlavního města Prahy.⁶

Zřízením hudebních oddělení ve veřejných knihovnách se zabýval již první knihovnický zákon. V nařízení z 5. listopadu 1919, provázející zákon o veřejných knihovnách z 22. července 1919 se v oddílu IV. článku 16 praví:

„Při veřejných knihovnách obcí čítajících více než 10.000 obyvatelů, jest zříditi oddělení hudební, k jehož správě může knihovníkovi býti přidán knihovni radou odborný znalec hudební. Vzorný seznam hudební vydává ministerstvo školství a národní osvěty.“⁷

Tato oddělení však až na několik výjimek nevznikla. Důvodem byl většinou nedostatek dotací od obce a to jak na zřízení oddělení, tak na nákup hudebnin. Někde však hudební oddělení přece jenom vznikla, zejména slučováním archivů různých hudebních spolků a sdružení a začala sloužit širší veřejnosti. Předpokladem vzniku hudebních oddělení byla ovšem nejen dostatečná finanční podpora obce, ale i příznivé kulturní podmínky, hudební tradice města a nemalou měrou i nadšení knihovníka. Také okupace zastavila příznivý vývoj budování hudebních oddělení.⁸

K přestavbě našeho knihovnictví došlo po druhé světové válce, kdy začaly práce na novém knihovnickém zákoně. Řada návrhů tohoto zákona ovšem vycházela ze starého zákona, např. opětovné navržení zřízení hudebních oddělení, tentokrát však ve městech nad 50.000 obyvatel. Na podporu vzniku hudebních

⁵VÍŠEK, I., Hudební oddělení v lidových knihovnách, str. 10.

⁶Městská knihovna Praha.

⁷Zákon o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb. a navazující předpisy.

⁸VÍŠEK, str. 11.

oddělení vznikaly navíc různé akce. Z hlediska zavádění hudebních nosičů je hodna pozornosti především nabídka Gramofonových závodů, nabízejících knihovnám velké soubory gramofonových desek, pokud splní následující podmínky:

- vyhrazení zvláštní místnosti pro posluchárnu
- vlastní gramofon
- vedení diskotéky (fondu zvukových nosičů) hudebním odborníkem

Většina knihoven však tyto podmínky nesplňovala a nabídky tak nemohla využít, pro některé to ovšem znamenalo cenný základ pro hudební oddělení.

V roce 1953 podle řádu pro krajské lidové knihovny č. 230/1953 zřídila každá krajská lidová knihovna hudební oddělení a okresním knihovnám uložil statut budovat fond zvukových nosičů (nazývaný diskotékou), k čemuž jim byla poskytnuta kolekce gramofonových desek, coby dar ministerstva školství a kultury. Ačkoli tuto kolekci obdržely všechny okresní knihovny, narozdíl od kolekce z Gramofonových závodů, ne všechny je začaly využívat při práci se čtenáři. Úroveň jejich využití se různila, od absenčního půjčování uživatelům, až po využití při besedách či literárně hudebních večerech. Všeobecně lze říci, že navzdory rozličné pomoci a podpoře se zakládání hudebních oddělení v knihovnách nesetkávalo s velkým ohlasem, ať již z důvodů objektivních (např. nedostatek vhodných prostor), či subjektivních (nezainteresovaný hudební knihovník).

Roku 1959 byl vyhlášen nový zákon o jednotné soustavě knihoven.⁹

V roce 1971 vznikla Československá národní skupina IAML¹⁰ (v roce 2003 pak Česká národní skupina IAML).¹¹

Největší rozmach hudebních oddělení pak nastal v 70. a 80. letech minulého století, především ve velkých městech. Postavení hudebních oddělení se ve struktuře knihoven v těchto letech ustálilo a během let devadesátých se staly

⁹VÍŠEK, str. 10 – 13.

¹⁰Profesní organizace hudebních knihoven IAML – International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres vznikla v červenci 1951 v Paříži – viz IAML.

¹¹BROŽEK, Aleš; OTRUBOVÁ, Alena; SKOLKOVÁ, Linda; ŠEVČÍKOVÁ, Barbora. Zpráva z konference Knihovny současnosti 2006.

běžnou součástí knihoven i v menších městech.¹²

Významné postavení v oblasti hudebního knihovnictví zaujímá Městská knihovna v Praze a její hudební oddělení, nazvané knihovnou Bedřicha Smetany (stalo se tak roku 1922, u příležitosti 100. výročí narození skladatele). Z hlediska zavádění hudebních nosičů zde byl významný rok 1968, kdy poprvé byla návštěvníkům poskytnuta možnost půjčování gramofonových desek.¹³ Do roku 1981 byly gramofonové desky a magnetofonové kazety půjčovány pouze v hudebním oddělení Ústřední knihovny. Od roku 1982 byly tyto služby rozšířeny i na další knihovny a od roku 1983 měla každá obvodní knihovna jedno místo s těmito službami, zpravidla v rámci oddělení pro dospělé.

Roku 1988 byla nabídka dosavadních zvukových nosičů obohacena o kompaktní disky a to nejprve v hudebním oddělení Ústřední knihovny a od roku 1989 také v dalších knihovnách (např. knihovna Bohnice, Opatov a Stodůlky). V tomto roce byly soubory zvukových materiálů využity též v dětských odděleních. V roce 1992 byly některé zvukové materiály hudebního oddělení přemístěny do půjčovny pro dospělé (konkrétně jazykové učebnice) a do půjčovny pro děti (pohádky).¹⁴

V současnosti je hudební úsek ÚK MKP největší veřejnou hudební knihovnou v ČR a zároveň je také jednou z nejstarších a největších hudebních knihoven svého druhu v Evropě.¹⁵

V roce 1993 fungovalo v Československu 82 hudebních oddělení či obdobných institucí, z toho 46 na území Čech, což znamená 6-7 hudebních oddělení na jeden kraj. V této době však již jen asi polovina shromažďovala i hudebniny, základem těchto fondů se staly především hudební nosiče. Jednalo se o gramodesky, u 66 knihoven o audiokazety, u 6 o kompaktní disky a pouze u 4 také o videokazety. Z žánrového hlediska pak vážná hudba zaujímala 3-50% fondů, populární 30-70%. Knihovny půjčovaly své fondy absenčně, ačkoli 80% knihoven zajišťovalo také poslech ve svých studovnách. Zpravidla využívaly

¹²ZOUBEK, L., Materiál pro jednání s INTERGRAMEM.

¹³ Městská knihovna Praha.

¹⁴VÁVRA, J., Veřejné knihovny hlavního města Prahy : historický vývoj knihovní sítě.

¹⁵ Městská knihovna Praha.

tuzemskou techniku, ačkoli její kvalitu označovaly za průměrnou až nedostatečnou.¹⁶

V současnosti hudební oddělení patří spolu s odděleními pro dospělé, dětskými odděleními a studovnami k základním úsekům téměř všech knihoven ve městech s více než 10.000 obyvateli.¹⁷

¹⁶NĚMEČKOVÁ, Radka, Hudební knihovny, archivy a dokumentační střediska : současný stav a perspektivy.

¹⁷ZOUBEK, L., Materiál pro jednání s INTERGRAMEM.

2.2 Historie hudebních nosičů v Mk Ostrov

2.2.1 Historie knihovny

Městská lidová knihovna byla jedním z prvních kulturních zařízení v Ostrově fungujících po 2. světové válce. Svou činnost zahájila v roce 1945, kdy navázala na tradici české menšinové knihovny, která vznikla již v roce 1928. Roku 1956 byla knihovna přemístěna z dosavadních prostor zámku do nového Domu kultury, kde měla k dispozici dvě místnosti.

V roce 1959 zde bylo 7.000 knih, knihovnu navštěvovalo 600 čtenářů a zaměstnány zde byly dvě knihovnice. O pouhý rok později čítal fond knihovny 12.590 svazků a stávající prostory tak nemohly vyhovět velkému nárůstu knihovního fondu, proto byla knihovna přemístěna do nové budovy, která byla adaptována z prostor užívaných obuvnickým družstvem. Dne 10. prosince 1961 byla v těchto prostorách slavnostně otevřena za přítomnosti spisovatele Vladimíra Neffa a funguje zde dodnes. Velikou zásluhu na otevření knihovny v tomto místě měla její ředitelka paní Dagmar Benešová. Po přestěhování z prostor Domu kultury a technické knihovny Jáchymovských dolů tvořilo knižní fond 17.000 svazků. V roce 1963 bylo čtenářům k dispozici 28.729 svazků.

V roce 1965 byla otevřena pobočka v nemocnici, která poskytovala služby pouze dva roky. Po jejím zrušení byly zřízeny nové pobočky, jedna v Horním Žďáru a druhá na "Starém městě". Obě pobočky knihovny jsou již také zrušené.

V roce 1967 se stala ředitelkou paní Božena Straková. Ve stejném roce se začala v Ostrově také budovat středisková knihovna, která zahrnovala 14 místních lidových knihoven, později byly do ní začleněny ještě další 3 knihovny. Budování střediskové knihovny bylo ukončeno v roce 1969 zahrnutím 17 knihoven: Boč, Bor, Damice, Hájek, Hluboký, Hroznětín, Jakubov, Kfely, Krásný Les, Květnová, Kyselka, Merklín, Nejda, Sadov, Stráž, Velichov a Vojkovice. Později se středisková knihovna rozdělila na střediskovou knihovnu město - 4 knihovny a na střediskovou knihovnu venkov - 13 knihoven. Středisková knihovna venkov byla řízena karlovarskou knihovnou, stejně tak knihovna město. Několik let poté se tyto dva celky opět spojily. V roce 1995 středisko spadající pod Karlovy Vary zahrnovalo 10 místních lidových knihoven.

V roce 1987 ukončila práci ve funkci vedoucí v Městské knihovně v Ostrově paní Božena Straková. Novým vedoucím se stal PhDr. Pavel Hájek. Od srpna 1988 do ledna 2001 vedla knihovnu Mgr. Jitka Banzetová, kterou ve funkci do prosince 2001 vystřídala slečna Alice Havránková, pod jejímž vedením se knihovna transformovala na samostatnou příspěvkovou organizaci, zřízenou městem Ostrovem v červenci roku 2001. V roce 2004 převzala vedení městské knihovny Mgr. Irena Leitnerová.

Od ledna 2002 spadá pod městskou knihovnu v Ostrově vedení Kroniky sta Ostrova¹⁸.

V září 2005 došlo ke změně automatizovaného výpůjčního systému - ze systému LANius na systém Clavius, kvalitativně vyšší knihovnický systém.

V červnu 2006 byl dokončen (již několikátý) projekt na celkovou rekonstrukci budovy knihovny. Kapacita knihovny již dlouhou dobu neodpovídá počtu návštěvníků a novým službám, které knihovna poskytuje. V současné době se vede spor o přestěhování knihovny do budovy Paláce princů, která je však pro potřeby knihovny zcela nevyhovující.¹⁸

2.2.2 Historie Hudebního oddělení

Hudební oddělení Městské knihovny Ostrov, nazvané **H-klub**, bylo vybudováno v lednu až březnu 2006 v původních suterénních prostorách knihovny.

Nejednalo se však o zcela nové oddělení, ale o přemístění sbírky zhruba 5.000 nosičů, které byly do té doby ukládány ve studovně. Jednalo se převážně o gramofonové desky, které se do knihovny nakupovaly od roku 1965 do 70. let, dále o magnetofonové kazety a CD. V roce 1987 zakoupila knihovna 1. CD přehrávač, který byl na svou dobu velmi kvalitní a používá se, spolu se čtyřmi novými přístroji, dodnes.

Omezené prostory studovny dále nedostačovaly pro sbírku hudebních nosičů a také zde nebyl možný jejich poslech, což vedlo k nedostatečnému využití

¹⁸Městská knihovna Ostrov.

tohoto fondu.

Knihovna disponovala nevyužitými suterénními prostory, proto se rozhodla pro stavbu nového oddělení, k čemuž získala morální podporu v souhlasu vedení města Ostrova a rady města s rozšířením služeb poskytovaných knihovnou – usnesení č. 22/06 ze dne 3. 1. 2006. Problém samozřejmě představovala otázka financí, avšak knihovně vypomohla Ostrovská teplárenská, a.s. v čele s generálním ředitelem Ing. Tiborem Hrušovským. Nejenže přislíbila finanční pomoc, ale také zajistila potřebné firmy a dokonce pomohla se sháněním dalších sponzorských příspěvků.¹⁹

Po vybudování nového oddělení se značně rozšířil nákup nových zvukových nosičů, především CD, začal se budovat nově organizovaný fond, do kterého značnou měrou přispívají svými dary uživatelé knihovny.

V současnosti se v oddělení půjčují všechny druhy hudebních nosičů (LP, CD, MC) a dokumenty související s hudbou a je zde i 5 poslechových míst.

¹⁹Městská knihovna Ostrov. Vybudování hudebního oddělení H-klubu : leden – březen 2006.

2.3 Hudební nosiče z hlediska historického vývoje

Specifikem hudebních oddělení, popřípadě hudebních knihoven, je jejich fond, sestávající z unikátních materiálů, tzv. speciálních dokumentů, jedinečných jak z hlediska jejich obsahu a formy, tak i zpracování a popisu. Jedná se o tyto základní typy dokumentů:

1. Tištěné texty
2. Hudebniny
3. Elektronické zdroje
4. Audiovizuální dokumenty

Tištěné texty

Tištěné texty (zahrnují monografie a seriály) jsou základním typem dokumentů ve všech knihovnách. Pro hudební oddělení pak jsou vybírány podle společného obsahového hlediska – hudby a to od encyklopedií, přes populárně naučnou literaturu až po libreta. V podstatě se jedná o veškeré dokumenty zařazené pod MDT 78 – Hudba, MDT 681.8 – Hudební nástroje, ale také pod MDT 929 – Životopisy (v případě hudebních skladatelů, interpretů, aj.) a další. Pokud knihovna nemá hudební oddělení, bývají tyto dokumenty zpravidla zahrnuty do fondu oddělení pro dospělé, popřípadě studoven.

Hudebniny

Spolu se zvukovými záznamy tvoří specifický fond hudebních knihoven. Jedná se o tištěné dokumenty, případně rukopisy, umožňující vlastní hudební aktivity podle obsaženého notového zápisu, případně doplněného doprovodným textem pod notovou osnovou. V praxi se rozlišují základní typy hudebnin: partitura, klavírní výtah, jednotlivé hlasy aj.²⁰

Elektronické zdroje

Přístup k internetu a elektronickým databázím je v současnosti v knihovnách považován za samozřejmý. Z hlediska hudebních oddělení to pak jsou

²⁰HAVRÁNKOVÁ, A., Hudební knihovny v ČR.

specifické hudební databáze muzikologicko-bibliografické (různé katalogy a soupisy, např. RISM).

Audiovizuální dokumenty

Dokumenty nesoucí audiovizuální, nebo častěji jen zvukové informace. Nejedná se pouze o hudbu (instrumentální či vokální), ale také o mluvené slovo (např. audioknihy). Záznamy bývají fixovány na různých médiích, např. magnetofonových páskách, CD, nebo DVD.

Dále se v hudebních knihovnách samozřejmě můžeme setkat s dalšími typy dokumentů, jako jsou obrazové dokumenty (např. portréty umělců apod.), nebo vysokoškolské kvalifikační práce²¹, avšak zde se již nejedná o dokumentové typy typické, či dokonce nezbytné pro hudební oddělení veřejných knihoven.

2.3.1 Typy nosičů audiovizuálních dokumentů

Zavádění hudebních nosičů do knihoven je odvozeno od vývoje hudebních nosičů samých. Skladba typů těchto nosičů tak přímo ilustruje vývoj knihovny a její snahu o udržení tempa s moderní dobou a potřebami jejích uživatelů.

Hudba sama je neodmyslitelně spjata s vývojem člověka a civilizace již od dob pravěku. Nikdy se však nedovíme přesné datum jejího „objevení“, právě tak jako neznáme jistě okamžik, kdy byla poprvé zaznamenána písmem. Je možné, že se tak stalo ve starověkém Řecku v 6. stol. před n. l., nebo snad v Číně či v Indii.²² Od té doby se notový záznam vyvíjel až do dnešní podoby. Zásadní zlom však znamenalo 18. století, kdy poprvé byla hudba zaznamenána mechanicky a to na flašinet. V podstatě se jednalo spíše o hudební nástroj, neboť potřeboval přímou účast člověka, který točil knikou, měl však svou vlastní hudební paměť. Brzy následovaly další vynálezy zaznamenávající zvuk, např. fonograf, telegrafon, gramofon a magnetofon.

²¹HAVRÁNKOVÁ, A.

²²ZELINGR, I., Notografie, s. 9.

Poslední dva jmenované se rozšířily natolik, že se zasloužily o zavedení hudebních nosičů do veřejných hudebních knihoven. Gramofonové desky byly prvním médiem v nich shromažďovaným.

2.3.1.1 Gramofonové desky

Gramofon vynalezl roku 1887 Emil Berliner, jehož výrobky začala od roku 1893 prodávat firma „U. S. Gramophone Company“. Nejstarší dochovaná komerční gramodeska byla vyrobena v roce 1895. Gramofon se rychle prosadil a rozšířil i do Evropy.

Přístroj přehrával gramofonové desky vyráběné ze šelaku, později z pružného polyvinylchloridu. Zprvu se uplatňovaly především desky se 78 otáčkami, označované LP a proto nazývané „eLPíčka“, později SP desky (tzv. „singly“) o průměru 17 cm a rychlosti 45 otáček za minutu. SP desky se časem staly typickým nosičem populární hudby (zejména rocku), zatímco dlouhohrající LP desky byly spíše využívány pro vážnou hudbu. Jejich výroba ustala v 90. letech.

2.3.1.2 Magnetofonové pásky

Magnetofonový pásek si dal v roce 1928 patentovat Fritz Pfleurer, avšak magnetofonová kazeta (MC) se objevila až v 60. letech. Umělohmotný pásek umožňoval ve studiu opravy, stříhání a kombinování různých záznamů, což byla převratná možnost pro vznik nového hudebního stylu – rocku. Magnetofonová kazeta díky své délce záznamu (60 – 120 min., obvykle však 90 min.) rychle nahradila gramodesky a je dodnes používána, navzdory novějším médiím, např. pro dostupnost přehrávačů, přestože je samozřejmě na ústupu, především pro horší kvalitu záznamu a kratší životnost.²³

²³ŠIMÁČEK, M., Audionihy v anglo-amerických zemích a v ČR, str. 18.

2.3.1.3 CD

Existenci nového média – *kompaktního disku* (CD) oznámila již roku 1978 firma Philips, která jej také v roce 1982 uvedla na trh. Jednalo se o naprostý převrat ve zvukové technice – digitální záznam zvuku. Do té doby byly veškeré záznamy analogové, které se ovšem kvalitativně nemohou digitálnímu záznamu rovnat. Zprvu se nová alba vydávala na všech třech typech nosičů – LP, MC i CD, avšak na počátku 90. let výroba gramodesek ustala. K tomuto vzestupu CD napomohly i nízké výrobní náklady a skladnost (daná rozměry i nízkou hmotností), což z CD učinilo „*praktické médium*“.

CD se velmi rychle rozšířila mezi posluchače a vychází na nich nejen tituly nové, ale také reedice, dokonce se na ně přepisují záznamy z voskových válečků, přehrávatelných na fonografech. Posluchači tak mají umožněn přístup k širokému spektru žánrů mnoha dob.

Kromě vysoké kvality záznamu patří k výhodám CD také dlouhá životnost (za příznivých pomínek), možnost přehrávání nejen na přehrávačích, ale také pomocí osobního počítače, možnost „listování“ mezi jednotlivými stopami a možnost ochrany proti nelegálnímu kopírování. Nevýhodou je naopak relativně krátká doba záznamu (obvykle 74 min.), oproti magnetofonové kazetě.

Možností prodloužení délky záznamu na CD je využití technologie MP3. Tato technologie není vázána pouze na CD, coby zvukový nosič a někdy naopak může zapříčinit jeho nekompatibilitu s běžným přehrávačem (v závislosti na typu přehrávače). MP3 však představuje ve spojení s datovým CD vynikající poměr mezi náklady na výrobu, kapacitou a kvalitou. Technologie MP3 je založena na kompresi zvuku, což se pochopitelně odráží na kvalitě záznamu. Toto zhoršení kvality však bývá pro lidský sluch v podstatě nezaznamatelné.²⁴

V současnosti představuje CD pravděpodobně nejrozšířenější médium vůbec a v hudebních knihovnách zejména.

Zvláštní podskupinu audiovizuálních dokumentů tvoří tzv. hybridní knihy, tedy kombinace elektronického textu s jeho zvukovou nahrávkou (načtenou přirozeným lidským hlasem) a doplněné komplexním navigačním aparátem.

²⁴ŠIMÁČEK, M., str. 18 – 19.

Vzniká tak možnost společného posuvu textového i zvukového kurzoru, přepínání mezi zvukovou a textovou složkou, nebo simulace zvukové knihy.

Zapotřebí jsou operační systémy typu: Windows 2000/XP, mechanika CD-ROM, dvoukanálová zvuková karta, Windows Media Player 6.4 a vyšší a podpora běžných screenreaderů.²⁵

Hybridní knihy nabízí Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana a lze je zakoupit ve Středisku Teiresiás (Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky MU) v Brně.

2.3.1.4 DVD

DVD, neboli Digital Versatile Disc, popřípadě též Digital Video Disc. V podstatě se jedná o vylepšení CD, s vyšší kvalitou i kvantitou záznamu. Také poskytuje možnost vizuálního záznamu, což však zpravidla není v hudebních knihovnách příliš využíváno, navzdory možnosti záznamů koncertů, představení a podobně.

DVD není nejnovějším médiem, avšak zpravidla představuje nejnovější médium zastoupené v českých hudebních knihovnách a to spíše coby výjimečné jednotky. Je to jistě ovlivněno i současným trendem „osobních přehrávačů“, stahujících zvukový záznam přímo z počítače a především rozšiřování záznamu pomocí internetu.

2.3.1.5 Minidisk

Doposud nepříliš rozšířeným médiem v ČR je minidisk, ačkoliv v některých evropských zemích a také v Japonsku je velmi oblíben.

Obdobně jako u MP3 je zvuk komprimován a proto nové Hi-MD disky umožňují uložení až několika set minut záznamu, téměř v kvalitě záznamu zvuku

²⁵Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana.

na CD, s obdobnou možností pohybu mezi stopami, avšak mezi mnohem menšími fragmenty. Minidisk je umístěn v pevné schránce, proto je lépe chráněn proti fyzickému poškození, což je jeho hlavní výhoda oproti CD, nevýhodou je však vyšší cena.²⁶

2.3.1.6 *Playaway*

Nejnovějším zařízením pro přenos zvukového záznamu je **playaway**. Nejedná se čistě o médium, ale o propojení média a přehrávače, čímž vzniklo “*médium na jedno použití*”, které nelze kopírovat ani přepisovat.

Výhodou je jeho malý rozměr, snadná přenositelnost (přístroj je vybaven poutkem a součástí sady jsou i sluchátka) a vysoká kapacita (až 20 hodin záznamu), zatímco kvalita odpovídá formátu MP3. Novinkou je možnost nastavení tempa přednesu, samozřejmostí pak jednoduchý přechod mezi stopami. Velmi jednoduché je i ovládání celého přístroje s pouhými osmi tlačítky.²⁷

2.3.1.7 *Internet*

Dalším alternativním médiem pro přenos zvukových záznamů je internet. Může se jednat o zvukové záznamy v rámci různých stránek, ale především zde existují různé databáze, v podstatě doslova elektronické hudební knihovny (např. Naxos Music Library – databáze vážné hudby), umožňující poslech, popřípadě stahování na vlastní datové médium (pevný disk, paměť typu flash, apod.), za určitý poplatek. Výhodou je, že v tomto poplatku nejsou zahrnuty náklady na fyzické médium a jeho výrobu. Krom vlastního média je také potřeba rychlého, tzv. širokopásmového připojení k internetu, což zároveň značí také potřebu osobního počítače nebo obdobného zařízení pro připojení a následného přehrávání. Komprimované soubory jsou poskytovány v různých formátech (MP3, WMA a dalších) a někdy již také v kvalitě odpovídající kapacitním

²⁶ŠIMÁČEK, M., str. 19.

možnostem přenosných přehrávačů, ve formátech do značné míry umožňujících ochranu vůči nelegálnímu kopírování.²⁸

²⁷ŠIMÁČEK, M., str. 22-23.

²⁸ŠIMÁČEK, M., str. 21-22.

3 SOUČASNÝ STAV

V roce 2003 bylo v České republice více než 6000 veřejných knihoven zřizovaných obcí a další stovky specializovaných knihoven – vysokoškolské, školní, vojenské, knihovny v oblasti výzkumu a další. Z tohoto množství pouze 218 knihoven systematicky vytvářelo fondy zvukových dokumentů, které zpřístupňovalo veřejnosti.²⁹

V současné době poskytuje své služby 61 hudebních oddělení veřejných knihoven zřizovaných obcí, z toho 4 v krajských a 57 v městských knihovnách^{30, 31} z celkového počtu 497 městských a 17 krajských knihoven v České republice.³² Standardem je půjčování zvukových dokumentů v knihovnách ve městech nad 30 000 obyvatel. Dále zvukové dokumenty půjčují zhruba v polovině měst s 10 000 - 30 000 obyvateli. V menších obcích (pod 10 000 obyvatel) se zvukové dokumenty půjčují spíše výjimečně.³³ Tento výčet ilustruje, podle mého názoru, nedostatečné zastoupení hudebních knihoven v ČR. Nabízí se otázka, zda knihovny považují hudební oddělení za zbytečné, příliš náročné na správu, či z jakého důvodu tato oddělení nezřizují. Ostatně problémů mají hudební knihovny skutečně mnoho, jak bude dále rozvedeno.

Dokonce ani pojem hudební oddělení není zcela unifikován. Lze se setkat také s označením audiovizuální oddělení, hudební klub, zvuková knihovna, apod. Označení vyplývá především z požadavků a potřeb zřizující knihovny a zároveň je odpovědí na problém, který knihovnám způsobuje zákon na ochranu autorských práv (viz kapitola 2.1 Typy hudebních oddělení).

Tento zákon není jediným problémem, s nímž se knihovny potýkají. Dalšími problémy jsou: nedostatečné financování, potřeba specializovaných hudebních knihovníků, konkurence v podobě internetových hudebních obchodů, či v horším případě pirátského stahování a další. Samozřejmě, záleží na konkrétních knihovnách, ne všechny jsou vystaveny každému problému (např. otázka financování) a každá má své specifické problémy (vyplývající například z hudební tradice regionu).

²⁹Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

³⁰Knihovna města Hradce Králové.

³¹Viz příloha č. 1.

³²ADR : základní vyhledávání.

³³Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

3.1 Typy hudebních oddělení

Jak již bylo řečeno výše, označení *hudební oddělení* není zcela unifikovaně používaný pojem (jako např. *Dětské oddělení*), spíše se jedná o všeobecné označení. Různé názvy (např. mediatéka, zvuková knihovna, ...) často zároveň poukazují na jejich rozličné postavení v organizační struktuře knihovny nebo rozdíly ve skladbě fondu. Dalším významným rozdílem bývají podmínky pro návštěvy oddělení uživateli. Tyto rozdíly budou dále ilustrovány na konkrétních příkladech několika knihoven.

3.1.1 Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti

3.1.1.1 Hudební oddělení

Navzdory názvu hudební oddělení se jedná v podstatě o hudební úsek v prostorách čítárny a pro přístup a možnost půjčení zvukového dokumentu stačí čtenářský průkaz z oddělení pro dospělé (a uhrazení ročního poplatku tamtéž). Maximální délka výpůjčky zvukového dokumentu činí 7 dní a nelze ji prodloužit.

Hudební oddělení Knihovny BBB je velmi oblíbeno a to zvláště mezi mladými lidmi.³⁴

3.1.1.2 Zvuková knihovna

Od roku 1998 je v Knihovně BBB ve spolupráci se Slepeckou knihovnou a tiskárnou K. E. Macana budována také Zvuková knihovna pro nevidomé a slabozraké. Je přístupná pouze nevidomým a zrakově postiženým uživatelům a její využívání je bezplatné.³⁵ Podmínkou pro její využití je však vyplnění

³⁴Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana.

³⁵Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana.

čtenářské přihlášky a také lékařské potvrzení. Na rodíl od hudební knihovny je Zvuková knihovna přístupná i dětem do 15 let.

Fond je sestaven ze zvukových knih, odborných i beletrie, na magnetofonových kazetách. Výpůjčku lze realizovat buď přímo v knihovně nebo prostřednictvím pošty. Výpůjční doba trvá 4 týdny a může být prodloužena.³⁶

3.1.2 Knihovna Petra Bezruče v Opavě

3.1.2.1 Mediatéka

Knihovna Petra Bezruče v Opavě využívá k půjčování audiovizuálních dokumentů pro registrované uživatele a zvukových dokumentů pro nevidomé nebo jinak zrakově postižené občany mediatéku. Mediatéka vznikla sloučením hudebního oddělení, videopůjčovny a zvukové knihovny.

Uživatel mediatéky se může stát každý občan České republiky či cizí státní příslušník starší 15 let po předložení občanského průkazu či průkazu cizince bydlícího v ČR. Uživatel se musí prokázat platným občanským průkazem při každém půjčování audiovizuálních dokumentů. Pro půjčování v mediatéce platí průkazka čtenáře Knihovny Petra Bezruče v Opavě vystavená na jakémkoliv pracovišti KPBO. Uživatel mediatéky je povinen uhradit registrační poplatek ve výši 100,- Kč, který platí 1 rok od data uhrazení. Tento registrační poplatek neplatí pro ostatní oddělení knihovny.

Zvukové dokumenty se půjčují zdarma (CD na jeden týden, LP na dva týdny a výpůjčku nelze prodloužit), audiovizuální dokumenty (DVD a VHS) se půjčují na jeden den za poplatek (5 - 30 Kč za jednotku, v závislosti na titulu) a výpůjčku lze prodloužit.³⁷

Především pro dětské čtenáře knihovna v užitečných odkazech nabízí link Čtenářského deníku (Český rozhlas), kde si lze stáhnout povinnou četbu na MP3.

³⁶Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana.

³⁷Knihovna Petra Bezruče v Opavě.

3.1.2.2 Zvuková knihovna

Samostatná Zvuková knihovna byla původně uvedena do provozu 6.12.1999 a slouží výhradně slabozrakým a nevidomým spoluobčanům. Budova, ve které se Zvuková knihovna nachází, je vybavena navigačním systémem pro nevidomé a je bezbariérová. Od 1. 1. 2007 se Zvuková knihovna stala součástí Mediatéky, ovšem i nadále zde platí Výpůjční řád Zvukové knihovny.

Výpůjční služby jsou poskytovány zdarma a to buď přímo, nebo zásilkovou službou. Bezplatně zde mohou uživatelé také využívat internet za pomoci programu WIN-TALKER pro předčítání textu. Výsledný text lze převést do braillova písma a vytisknout na tiskárně EVEREST. Podmínkou pro využívání Zvukové knihovny však je vyplnění přihlášky a lékařské potvrzení.

Na svých stránkách knihovna nabízí seznamy zvukových knih i ve formátu MP3 a program potřebný pro čtení formátu PDF.³⁸

3.1.3 Regionální knihovna Teplice

Hudební oddělení knihovna otevřela v roce 1956, ještě dříve než čítárnu a studovnu.³⁹

V současnosti se lze do hudebního oddělení přihlásit s platným občanským průkazem (tedy od 15 let). Zápisné činí 150 Kč a platí pouze tři měsíce. Zvukové dokumenty se půjčují zdarma, z toho LP desky na 4 týdny, magnetofonové kazety na 2 týdny, CD (max. 3 kusy) a DVD (max. 1 kus) na 1 týden. Výpůjčky lze prodloužit.⁴⁰

Kromě zvukových nosičů (a samozřejmě hudebnin a dalších tištěných dokumentů o hudbě) se v příruční knihovně vytváří archiv článků o hudebních osobnostech pro využití při přípravě referátů, seminárních prací apod.⁴¹

³⁸Knihovna Petra Bezruče v Opavě.

³⁹Regionální knihovna Teplice.

⁴⁰Regionální knihovna Teplice.

⁴¹Regionální knihovna Teplice.

3.1.4 Závěr

Ve výpůjčních řádech všech výše uvedených typů hudebních knihoven je uvedeno, že uživatelem se může stát kdokoli, pokud je starší 15 let. Toto opatření vychází mimo jiné z obavy o zvukové nosiče. Některé jsou velmi křehké (hlavně gramofonové desky) a při manipulaci s nimi je zapotřebí opatrnosti. Také jejich pořizovací cena je vysoká, právě tak jako poplatky za opožděné vrácení dokumentu. Knihovny mají silné tendence tyto části svých fondů chránit.

Nicméně hudební oddělení nejsou uzavřena ani dětem do 15 let. To by ostatně odporovalo i obvyklému složení fondu, který zpravidla zahrnuje mluvené pohádky, dětské písničky, či pořekadla. S dětmi předškolního věku do knihovny přichází rodiče či prarodiče a vypůjčují si dokumenty určené dětem na svou průkazku a tedy i svou odpovědnost. Tento způsob je samozřejmě využitelný i pro starší děti, ty však obvykle dávají přednost možnosti hudební oddělení pouze navštěvovat a zvukové dokumenty poslouchat na místě. Bohužel, ne všechny hudební knihovny mohou taková poslechová místa nabídnout. Dále tento způsob není řešením pro audiovizuální dokumenty, které se v knihovnách nepromítají, protože by se jednalo o veřejnou produkci, pro niž je třeba oprávnění.

Hudební knihovny také nabízejí různé doprovodné programy, jako besedy, přednášky nebo výstavy.

3.2 Legislativa

3.2.1 Mezinárodní rámec

Z mezinárodního hlediska ovlivňují činnost knihoven různé mezinárodní smlouvy a direktivy.

Sama společenská funkce a poslání knihoven je jednoznačně formulována v doporučení UNESCO:

„Veřejná knihovna je místním informačním střediskem, zabývajícím se zpřístupňováním všech druhů vědomostí a informací svým uživatelům. Služby veřejné knihovny se poskytují bez rozdílu všem, nezávisle na věku, rasovém původu, pohlaví, víře, národnosti, jazyku či sociálním postavení. Uživatelům, kteří nemohou, ať již z jakýchkoli důvodů, používat běžně nabízené služby a fondy, musí knihovna nabídnout služby a fondy speciální. Týká se to např. jazykových menšin, tělesně či duševně postižených lidí, nemocničních pacientů či uvězněných.

*Knihovna musí zpřístupňovat fondy odpovídající zájmům všech věkových vrstev. **Knihovní fondy musí obsahovat a služby využívat jak tradiční materiály, tak všechny odpovídající druhy moderních informačních médií a technologií.** Základním požadavkem je vysoká kvalita fondů knihovny a jejich souvislost s místními potřebami. Fondy musí odrážet aktuální trendy a směry vývoje společnosti a být pamětí tvořivého úsilí lidstva. Fondy ani služby by neměly být ideologicky, politicky, ani z náboženských důvodů cenzurovány a neměly by být pod komerčním tlakem.*

Jádrem služeb veřejné knihovny by měly být následující klíčové činnosti vztahující se k informacím, gramotnosti, vzdělávání a kultuře:

- vytváření a posilování čtenářských návyků od raného dětství;
- podpora samostatného sebevzdělávání i všech stupňů školského vzdělávání;
- poskytování příležitosti pro osobní tvůrčí rozvoj;
- povzbuzování imaginace a kreativity dětí a mládeže;
- podpora uvědomělého přístupu ke kulturnímu dědictví a k hodnotám umění a pokroku vědy;

- *zajišťování přístupu ke všem kulturním formám prezentace reprodukčního umění;*
- *podpora dialogu mezi kulturami a kulturní rozmanitosti;*
- *podpora tradice lidové slovesnosti;*
- *zpřístupňování všech druhů informací z oblasti veřejné správy.*⁴²

3.2.2 *Situace v ČR*

Činnost knihoven v České republice zaštiťuje především Knihovní zákon 257/2001 Sb., ale ovlivňuje ji samozřejmě také Zákon autorský 121/2000 Sb., Zákon č. 37/1995 o neperiodických publikacích a mnohé další.

Až do roku 1994 existovaly pro knihovny stejné podmínky pro půjčování všech dokumentů, tedy jak tištěných, tak zvukových. Od roku 1994 začala platit určitá omezení, ustanovená ve smlouvě mezi Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR a kolektivními správci autorských práv. Novelizace této smlouvy v roce 1997 pak stanovila nové principy.⁴³

Knihovní zákon upravuje zpřístupňování knihovních dokumentů, které mají povahu rozmnoženin zvukového záznamu, v § 4, odst. 1 písm. a) knihovního zákona a dále upřesňuje v odst. 2 písm. a) citovaného zákona. Poskytování těchto služeb patří k požadovaným základním podmínkám. Je nutné zdůraznit, že tím je položena zákonná opora pro prezenční i absenční půjčování těchto dokumentů.

V praxi však k prezenčnímu půjčování zvukových dokumentů (ve smyslu § 16, zákona č. 121/2000 Sb.) v podstatě nedochází. Uživateli je umožněn poslech zvukového záznamu, ale k vlastnímu aktu půjčení nedochází a proto se jedná spíše o provozování díla ze záznamu.

Často diskutovaný požadavek zákazu absenčního půjčování je v rozporu s § 4, odst. 1 zákona č. 143/2001 Sb. o ochraně hospodářské soutěže, protože podstatným způsobem omezuje nakládání s knihovním fondem, který by se stal pro řadu uživatelů nedostupným.⁴⁴

⁴²BALÍK, V., Stanovisko k zákazu půjčování zvukových dokumentů.

⁴³Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

⁴⁴BALÍK, V., Stanovisko k zákazu půjčování zvukových dokumentů.

3.2.2.1 Smlouva NK ČR s kolektivními správci

Smlouva z roku 1994 byla nahrazena kolektivní licenční smlouvou mezi Národní knihovnou ČR (NK ČR) a kolektivními správci autorských práv OSA, DILIA a INTERGRAM (dále jen KS) z 2. ledna 2004. Tato smlouva podstatným způsobem změnila podmínky pro půjčování zvukových dokumentů knihovnami a stanovila následující principy:

- *Smlouva platí pro všechny knihovny evidované v souladu s knihovním zákonem v evidenci Ministerstva kultury ČR.*
- *Stát prostřednictvím NK ČR hradí odměnu kolektivním správci za bezplatné půjčování zvukových záznamů ve výši 5 mil. Kč / rok.*
- *Pokud knihovna vybírá od vypůjčitelů poplatky, který v různé míře kompenzuje náklady vynaložené na poskytování této služby, je povinna odvést kolektivním správci 40% z celkové vybrané částky.*
- *Knihovny, které umožňují prezenční využití zvukových záznamů, nesmí poskytnout vypůjčitelům žádné technické zařízení k rozmnožování chráněných děl v prostorách knihovny ani mimo ně.*
- *Knihovny, které poskytují absenční půjčování, mohou zvukový záznam půjčit až po uplynutí 9 měsíců od jeho nákupu, respektive vydání.⁴⁵*

Smlouva byla vytvořena jako výsledný kompromis mezi snahou knihoven o vytvoření co nejpříznivějších podmínek pro půjčování zvukových záznamů a snahou KS o vytvoření bariér proti poškozování autorských práv a vyšší odměny pro držitele autorských práv.

3.2.2.1.1 Obsah smlouvy

Nejdůležitější pravidla (ve zkrácené verzi) pro půjčování zvukových záznamů, stanovená touto smlouvou, zahrnují několik oblastí:

⁴⁵RICHTER, V., Informace pro knihovny : nové podmínky pro půjčování zvukových dokumentů v knihovnách.

Rozsah oprávnění pro půjčování zvukových záznamů

- 1. Kolektivní správci udělují knihovnám oprávnění (licenci) k užití děl a uměleckých výkonů, zaznamenaných na zvukových záznamech a zvukových záznamů prezenčním i absenčním půjčováním zvukových záznamů, zachycujících chráněná díla a umělecké výkony výkonných umělců nebo jiné zvuky.*
- 2. Toto oprávnění se nevztahuje na jakékoliv jiné způsoby užití chráněných děl, uměleckých výkonů a zvukových záznamů.*
- 3. Oprávnění půjčovat zvukové záznamy mají pouze knihovny, které poskytují veřejné knihovnické a informační služby a které jsou zapsány v evidenci knihoven, jež vede Ministerstvo kultury ČR dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon).*

Povinnosti knihoven při půjčování zvukových záznamů

Udělení souhlasu s půjčováním zvukových záznamů je vázáno na dodržení následujících povinností:

Povinnost knihovny při prezenčním půjčování:

- Neposkytnout vypůjčitelům žádné technické zařízení k rozmnožování chráněných děl, uměleckých výkonů a jejich zvukových záznamů v prostorách knihovny ani mimo ně.*
- Oznámit Národní knihovně ČR skutečnost, že je poskytována služba půjčování zvukových záznamů.*

Povinnost knihovny při absenčním půjčování:

- Dodržení časového omezení 9 měsíců u absenčního půjčování, viz Odkladná lhůta pro absenční půjčování.*

Povinnosti při vybírání úhrady vynaložených nákladů od vypůjčitelů:

- V případě, že knihovna od vypůjčitelů vybírá úhradu svých vynaložených nákladů, je povinna tuto skutečnost písemně oznámit kolektivním správcům a Národní knihovně.*

- *Knihovna, která vybírá úhradu svých vynaložených nákladů, je povinna uhradit kolektivním správcům odměnu ve výši 40% celkové vybrané částky. Odměna se platí čtvrtletně.*

Povinnosti Národní knihovny ČR:

- *Národní knihovna ČR má závazek upozornit knihovny na povinnosti vyplývající z kolektivní licenční smlouvy.*
- *Národní knihovna je povinna poskytnout kolektivním správcům vždy k 31. 12. příslušného kalendářního roku aktuální přehled knihoven, které půjčují zvukové záznamy. V tomto přehledu označí ty knihovny, o nichž jí bude známo, že v souvislosti s půjčováním zvukových záznamů vybírají od vypůjčitelů úhradu.⁴⁶*

Dalšími oblastmi definovanými touto smlouvou jsou:

Odkladná lhůta pro absenční půjčování

Odměny za půjčování zvukových záznamů v knihovnách

Kontrola plnění kolektivní licenční smlouvy

3.2.2.1.2 Smluvní strany

Národní knihovna ČR zastupuje knihovny při jednání s kolektivními správci autorských práv.

Ochranný svaz autorský (OSA) je na základě svého statutu, smluv o zastupování autorských práv uzavřených s českými hudebními autory, jakožto i s dalšími nositeli hudebních autorských práv a na základě smluv uzavřených s partnerskými kolektivními správci v zahraničí oprávněn udělovat oprávnění k užití hudebních děl tuzemských a zahraničních kromě jiného též při půjčování zvukových záznamů chráněných děl a vybírat autorské odměny.

DILIA je na základě svého statutu, smluv o zastupování autorských práv uzavřených s autory literárních, dramatických a hudebně dramatických děl a na

⁴⁶RICHTER, V., Informace pro knihovny : nové podmínky pro půjčování zvukových dokumentů v knihovnách.

základě smluv uzavřených s obdobnými partnerskými zahraničními kolektivními správci k provedení autorského zákona oprávněna vybírat autorské odměny a udílet oprávnění k užití děl kromě jiného též půjčováním jejich zvukových záznamů.

INTERGRAM je na základě svého statutu, kolektivního členství IFPI ČR (národní skupina Mezinárodní Federace Fonografického průmyslu, profesní sdružení výrobců zvukových nosičů) a profesních organizací výkonných umělců, individuálního členství výkonných umělců a výrobců a individuálních smluv o zastupování jejich práv, dohod se zahraničními kolektivními správci a mezinárodních smluv oprávněn kromě jiného udělovat oprávnění také k užití uměleckých výkonů a zvukových záznamů jejich půjčováním a vybírat pro ně odměny.⁴⁷

⁴⁷RICHTER, V., Informace pro knihovny : nové podmínky pro půjčování zvukových dokumentů v knihovnách.

3.3 Půjčování zvukových dokumentů

V roce 2002 bylo uskutečněno 1,7 mil. výpůjček zvukových dokumentů, přičemž 1,3 mil. tvořily absenční výpůjčky. Prezenční výpůjčky však netvoří 0,4 mil. výpůjček, ale více. Tento objem nelze přesně stanovit a některé knihovny rozsah prezenčního využití ani nesledují.

Z celkového počtu absenčních výpůjček jich 956 383 (neboli 73%) bylo realizováno výpůjčkami CD. Výpůjčky magnetofonových kazet tvořily 26% a výpůjčky gramofonových desek pouhé 1%.

Největší podíl na absenčních výpůjčkách zvukových dokumentů mají veřejné knihovny – 96%.⁴⁸

3.3.1 Technické vybavení knihoven

Prezenční výpůjčky jsou závislé na možnosti přehrávání zvukových dokumentů v prostorách knihovny, k čemuž jsou nezbytné jednak vhodné prostory, jednak technické vybavení. Takovouto samostatnou a vybavenou studovnu mělo v roce 2002 pouze 41 knihoven.

Jako zásadní se projevuje vybavenost CD přehrávači, dále magnetofonovými přehrávači a nakonec gramofony. Vybavenost knihoven přehrávači se pohybuje pouze okolo 60%. Nejlepší úrovně v této oblasti dosahují vojenské knihovny a až na druhém místě knihovny veřejné.⁴⁹

⁴⁸Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

⁴⁹Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

3.4 Finance

3.4.1 Nákup zvukových dokumentů

Dalším často diskutovaným problémem v oblasti hudebního knihovnictví veřejných knihoven jsou finance, respektive jejich nedostatek. V roce 2002 dosáhl roční přírůstek zvukových dokumentů v českých knihovnách 46 332 knihovních jednotek, z čehož 86% získaly veřejné knihovny. To se rovná 0,9% celkové produkce zvukových nosičů.

V roce 2002 činily výdaje na nákup zvukových nosičů 876 371 Kč. Na této částce se veřejné knihovny podílely 93,6%, tedy částkou 9 242 174 Kč. Veřejné knihovny také mohou získávat zvukové nosiče formou daru a Národní knihovna formou povinného výtisku.⁵⁰

3.4.2 Poplatky

Knihovny mohou vybírat poplatky za půjčování zvukových dokumentů, neboli manipulační poplatky. Tuto možnost využívá 83 knihoven⁵¹, tedy méně než polovina z celkového množství knihoven, avšak děje se tak pouze v knihovnách veřejných.

Smlouva o půjčování zvukových dokumentů nestanovuje žádný limit, omezující výši poplatků. Poplatky se tak pohybují v rozmezí od 5 do 30 Kč, nejčastěji však mezi 10 a 20 Kč. Obvykle bývají odvozeny od typu nosiče a platí se za výpůjčku na stanovenou výpůjční dobu, vztahují se tedy na absenční výpůjčky.

Poplatky a jejich výši iniciuje provozovatel nebo zřizovatel knihovny. Jak již bylo rozebráno výše, 40% z vybrané částky je knihovna povinna odevzdat konsorciálním správcům autorských práv, zbylá částka je pak zpravidla využita na nákup nových přírůstků zvukových dokumentů.⁵²

⁵⁰Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

⁵¹Údaj z roku 2002.

⁵²Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

3.5 Skladba fondu

Hudební oddělení veřejných knihoven zpřístupňují svým uživatelům široké spektrum dokumentů, jak již bylo rozebráno výše.⁵³ Jedná se o hudebniny, tištěné dokumenty (monografie i seriály), elektronické zdroje a audiovizuální dokumenty (zpravidla však převládají pouze audio dokumenty).

Zvukové dokumenty ve veřejných knihovnách, nezávisle na spektru fyzických médií, představují široké spektrum žánrů. Toto spektrum bývá zpravidla vytvářeno na základě požadavků uživatelů daného hudebního oddělení, ale také ilustruje národní i světovou hudební produkci, proto prochází neustálým vývojem. Ideální stav popisuje Víšek: *„Fond zvukových záznamů by měl být tvořen asi ze dvou třetin vážnou hudbou a z jedné třetiny kvalitním jazzem a populární hudbou. Každá oblast by měla obsahovat polovinu národní tvorby a polovinu světové produkce.*

Ve vážné hudbě by měly být zastoupeny skladby pro sólové nástroje, skladby pro sólový nástroj s orchestrem, komorní hudba, melodramy, sbory, árie a scény z oper a operet, písně, velké vokální formy a desky k dějinám hudby. Fond jazzových nahrávek, pokud to bude možné, by měl obsahovat nahrávky reprezentující všechny doby i směry této hudby. Dále by měl obsahovat hodnotné snímky populární hudby, beatu a blues. Ve fondu by měl být zastoupen také folklor a dechová hudba.

Gramofonové desky, které jsou ve fondu hudebních oddělení, obsahují také nahrávky mluvené, ať už jde o snímky slovesného umění, nebo různé instruktivní snímky. Ze slovesného umění by zde měla být zastoupena poezie, próza, činohra, dramatická próza, pohádky, povídky, humor a podobně. Do snímků instruktivního charakteru patří různé jazykové kursy a zvukové snímky z přírody. Poměrně novým materiálem ve fondu hudebních oddělení lidových knihoven jsou tak zvané zvukové knihy, což jsou buď magnetofonové pásky, nebo magnetofonové kazety s nahrávkami slovesného umění všech žánrů. Získávání těchto zvukových knih závisí opět na aktivitě knihovníka, který si je točí buď z rozhlasu nebo z gramofonových desek. Velmi záleží na vhodném využití těchto materiálů a přestože je práce s nimi

⁵³Viz kapitola 1.3 - Hudební nosiče z hlediska historického vývoje.

teprve v začátcích, mají někde už velmi dobré zkušenosti.“⁵⁴

Současný stav ovšem tento ideální předpoklad zpravidla nesplňuje. Národní knihovna, jež díky zákonu o povinném výtisku neperiodických publikací shromažďuje fond zvukových dokumentů odrážející národní produkci, má ve své sbírce 53% populární hudby, naproti tomu pouze 19% hudby vážné. Folklor činí 13% a mluvené slovo dokonce 15% - je zde tedy patrný nárůst tohoto žánru oproti minulosti.

V jednotlivých typech knihoven se tyto žánrové proporce velmi výrazně liší. Ve veřejných knihovnách populární hudba zaujímá 38% a vážná hudba 33% fondu, je tedy zachován přibližně vyvážený poměr. Stejná procenta si zachovává folklor – též 6%, obdobně jako v NK a mluvené slovo – 13%, navíc však přibývá kategorie mluvených knih pro nevidomé – 11%.⁵⁵

⁵⁴VÍŠEK, I., str. 36-37.

⁵⁵Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky.

3.6 Hudební knihovníci

Hudební knihovny jsou specifické složením fondu a návazným vybavením, umožňujícím jeho využití, ale též specializovanými profesionály – hudebními knihovníky. Kvalifikace na toto postavení není v současnosti v ČR přesně vymezena, ačkoli předmětová komise IAML vydala ustanovení o základní kvalifikaci. Závisí však také na rozdělení činnosti a odpovědnosti za jednotlivé procesy v konkrétní knihovně a přehledu o jejím fondu.⁵⁶

Hudební knihovník musí splňovat nejen veškeré obecné nároky kladené na knihovníky, ale také musí být odborníkem hudebním. V podstatě tedy literární přehled „běžného knihovníka“ nahrazuje přehledem hudebním. Přichází tak na řadu otázka, zda je lépe na tuto pozici obsadit knihovníka s hudebním přehledem, či hudebníka obeznámeného s knihovnickou problematikou. Ovšem, tyto „*knihovní hudebníci*“ jsou zapotřebí spíše na specializovaných pracovištích, s vysokými nároky na porozumění úzké problematice. Nicméně i zde se prosazuje trend k interdisciplinární hudební vzdělanosti a potřeba především organizačně schopných odborníků.

Daší záležitostí, týkající se hudebních knihovníků, je otázka vytváření vlastních nahrávek, což mnozí považují za žádoucí, právě tak jako shromažďování a uchovávání místních zvukových záznamů a to bez ohledu na jejich kvalitu.⁵⁷ V praxi jsem se však s tímto přístupem ve veřejných knihovnách dosud nesešla.

Na rozdíl od získávání záznamů z místních zdrojů je mnohem častější vytváření hudební produkce, ve smyslu pořádání koncertů z nahrávek i živé hudby a dalších aktivit spojených s hudebními odděleními. Pořádají se semináře, besedy, ale i výstavy. Hudební oddělení mají skutečně snahu být „živými a žádanými“ a tak využívají různých prostředků nejen k propagaci hudby, ale zároveň i sebe samých.

Hudební knihovník tedy bezpodmínečně musí mít znalosti knihovnické, ale také muzikologické a dokonce propagační (public relations). Na tomto poli vzniká řada specifických problémů, s nimiž si musí hudební knihovníci poradit. Navzdory této vysoké specifičnosti není tento obor v České republice vyučován, na rozdíl od některých evropských zemí, např. od Německa.

⁵⁶HAVRÁNKOVÁ, A., str. 6-7.

⁵⁷MILLER, H., Hudební knihovnictví.

3.7 H-klub

Hudební oddělení Městské knihovny Ostrov bylo otevřeno v březnu roku 2006.⁵⁸ Oddělení bylo nazváno Hudební klub, zkráceně H-klub, pro zvýraznění jeho zvláštního postavení, protože ačkoli je jedním z oddělení knihovny, má H-klub vlastní Výpůjční řád i ceník služeb a uživatelům jsou vydávány zvláštní průkazky.

H-klub nabízí standardní služby, poskytované hudebními odděleními veřejných knihoven:

- prezenční výpůjčky
- absenční výpůjčky
- rezervace dokumentů
- prodloužení výpůjční lhůty telefonicky nebo e-mailem
- možnost poslechu hudebních nosičů i vlastních
- přístup k internetu
- informační služby
- pořady pro veřejnost

V H-klubu knihovna shromažďuje knihy i časopisy z oblasti hudby (10 titulů periodik a cca 300 titulů knih a hudebnin), notové materiály, jazykové kurzy na CD a MC a především CD, MC a LP (celkem 3 134 titulů) všech hudebních žánrů a několik jednotek DVD (11 titulů).

Krom klasických služeb nabízí H-klub i další aktivity. Pro školy jsou připraveny dvě přednášky a to: *Folkoví písničkáři* a *Vývoj záznamu hudby*. Obě jsou doplněny praktickými ukázkami, poslechy a při přednášce *Vývoj záznamu hudby* dokonce i možností zahrát si na miniaturní flašinet.

V H-klubu se také pořádají koncerty a dokonce se zde natáčelo album folkové skupiny, protože prostory H-klubu nabízí výbornou akustiku.

⁵⁸Viz Příloha č. 2.

Zajímavou činností H-klubu je vytváření bookletů. Jedná se o naskenování obalu CD, zavaření vytištěného obrázku do průsvitné folie, opatření signaturou a umístění do tematicky příslušných desek. Řeší se tím nedostatek místa k vystavení všech zvukových dokumentů i možnost přehledného uspořádání, což využívají především děti, které by případné prohlížení CD nežádaného žánru odradilo.

Podmínky využití

Hudební oddělení je otevřené veřejnosti. Kdokoli jej může nejen navštívit a studovat tištěné dokumenty, ale také zde může poslouchat vybraný hudební zdroj. Prezenční výpůjčky hudebních dokumentů jsou však omezeny na 5 nosičů během jedné návštěvy. Absenční výpůjčky jsou ovšem umožněny pouze členům H-klubu, s výjimkou tištěných dokumentů. Ty jsou absenčně k dispozici všem registrovaným uživatelům knihovny, bez ohledu na oddělení, kde byli zaregistrováni.

Uživatel hudebního oddělení se stává členem H-klubu po zaplacení poplatku. Druhou podmínkou členství je věk nad 15 let.

Při registraci do H-klubu je uživatel povinen podepsat prohlášení o dodržování zákona o ochraně autorských práv a dodržování výpůjčního řádu hudebního oddělení (potažmo knihovního řádu) - při nedodržení tohoto řádu může být člen klubu dočasně nebo trvale zbaven práva využívat služeb H-klubu. Po registraci je uživateli vystaven nepřenosný členský průkaz, který je člen povinen předkládat při každé návštěvě H-klubu.

Uživatel si může najednou vypůjčit maximálně 5 kusů zvukových nosičů na 7 dní. Knihy se půjčují na jeden měsíc a periodika na 14 dní. Všechny výpůjčky lze prodloužit.

Využití H-klubu

Podle statistiky měsíčně navštíví H-klub průměrně 500 návštěvníků, kteří si vypůjčí cca 1 000 dokumentů, a to v naprosté většině zvukových nosičů. Dětských uživatelů pomalu ubývá, což je zřejmě spojeno s tím, že H-klub již není novinkou. V lednu až březnu 2009 navštívilo H-klub průměrně 10 dětí měsíčně, oproti průměrným 35 ze stejných měsíců loňského roku.

Ceník služeb

Členské poplatky

Jednorázová registrace na 1 týden.....	50 Kč
6 měsíců.....	200 Kč
12 měsíců.....	400 Kč
Důchodci od 70 let (včetně).....	zdarma

Ostatní poplatky

Opožděné vrácené dokumentu.....	20 Kč (1 den / 1 ks)
(poplatky za opožděné vrácení ostatních dokumentů shodné jako v ostatních odděleních)	
Ztráta / poškození zvukového dokumentu.....	pořizovací cena + 100 Kč
Poškození / ztráta dokumentu.....	pořizovací cena + 20 Kč
Poškození čárového kódu.....	20 Kč
Poškození obalu, bookletu.....	50 Kč

4 VLIV ZVUKOVÝCH NOSIČŮ

4.1 Vytváření čtenářských návyků u dětí s přihlédnutím k možnostem zvukových nosičů coby prostředku zkvalitnění dětského čtenářství

Vytváření čtenářských návyků není podmíněno pouze vlastní dovedností číst, neboli čtením ve smyslu duševní práce spojené s motorikou a vnímáním čteného obsahu. Čtenářství pak představuje vztah k literatuře a je jedním ze znaků člověka, jeho úrovně, osobnosti a zaměření.⁵⁹ Tento vztah k četbě může být ovlivněn mnoha okolnostmi, mezi něž patří výchova, vzory, rodina, škola, zkrátka celkové prostředí, jímž je dítě obklopeno. Záleží také na tom, jak brzy se dítě setkává se slovesnou tvorbou, jak je mu představena a v neposlední řadě jak se „včlení“ do množství jeho dalších zájmů.⁶⁰

Slovesná tvorba bývá dětem představována řečí. Lidská řeč představuje jeden z prvních způsobů komunikace směrem k dítěti. Dítě samo pak komunikuje zprvu prostřednictvím neartikulovaných zvuků a teprve později slov. Významu slov však rozumí dříve, než je samo začne používat. Rozvoj řeči velmi úzce souvisí s myšlením, respektive vyvíjí-li se myšlení, vyvíjí se i řeč a to po celý život.⁶¹

Při učení mateřské řeči děti využívají absolutní hudební sluch. Tato schopnost je vrozená a po ukončení výuky mateřského jazyka se postupně ztrácí, není-li nadále používána a rozvíjena, např. hrou na hudební nástroj. Pro dospělě bývá problémem pochytit akcent cizí řeči, zatímco malé děti velmi snadno pochyty akcent řeči mateřské i cizí, slyší-li ji kolem sebe.⁶² Hudební sluch je tedy velmi důležitý pro správný vývoj řeči a je-li nadále hudbou rozvíjen, je rozvíjeno také myšlení, které je jedním z předpokladů čtenářství.

Velmi úzký vztah je také mezi řečí a písmem. Písmo v podstatě

⁵⁹CHALOUPKA, O., Rodina a počátky dětského čtenářství, str. 103.

⁶⁰CHALOUPKA, O., str. 5.

⁶¹PAVLOVÁ-ZAHÁLKOVÁ, A., Prevence poruch řeči, str. 51.

⁶²FRANĚK, M., Hudební psychologie, str. 46-47.

představuje „konzervovanou“ řeč, která postrádá významné znaky řeči, tedy melodii, rytmus a přímé psychologické působení živého slova. Navzdory tomuto nedostatku však písmo neztrácí svůj význam ani v době, kdy je možné mluvený projev zachytit a uchovat na rozličných médiích.

Počátky psaní u dětí spočívají již v kresbě, kde si děti cvičí jemnou motoriku ruky, a ve čtení. Pouhá znalost písmen k písemnému projevu nestačí. Děti totiž dokáží dříve číst (k čemuž již ovšem musí všechna písmena znát) a teprve později píší.

Dovednost čtení souvisí s kulturním prostředím, vývojem i výchovou. V každém vývojovém období by se dětem mělo dostávat přiměřených podnětů, aby se tato dovednost (spolu s mnohými dalšími) zdárně rozvíjela. Všechny tyto faktory také ovlivňují čtenářství, které vlastní dovednosti čtení může předcházet. Čtenářství může vzniknout již v prenatálním období, nebo se také vyvinout až v době, kdy dítě samo čte a tento vztah k literatuře si vypěstuje. Proto je důležité se dítěti a jeho četbě věnovat. Navzdory vši péči však k vytvoření čtenářských návyků někdy nedochází, dokonce může vzniknout sekundární negramotnost, kdy dítě, potažmo dospělý člověk, číst umí, ale tuto svou dovednost nevyužívá, nebo jen v míře silně omezené. Ta pak jako každá nevyužívaná dovednost křmí.

Ke každému dítěti je třeba přistupovat individuálně, vnímat jeho potřeby a jedinečnost ve vnímání, protože stejné podněty mohou na různé děti velmi rozdílně působit. Někdy i prostředí plné knih a pravidelně čtoucí rodiče mohou dítě od čtení odradit, zatímco dítě, které se setkává s knihami jen výjimečně, se stane vášnivým čtenářem. Zároveň na děti působí mnoho nekontrolovatelných a z pohledu vychovatele bezvýznamných podnětů, které mohou dítě velmi silně ovlivnit jak pozitivně, tak negativně. Přesto není možné naprosto rezignovat na snahu vychovávat děti ke čtenářství, ale poskytovat jim podněty přiměřené jejich věku i zálibám.

4.1.1 Prenatální stadium

Zdá se být absurdní, že vychovávat ke čtenářství lze ještě dříve, než si dítě osvojí vlastní dovednost čtení a dokonce ještě před jeho narozením. Je však třeba si uvědomit, že čtenářství je také obrazem duševní vyspělosti a patří ke kulturním návykům. A právě duševní vývoj je ovlivňován již v prenatálním stadiu, proto je důležitá duševní hygiena matky a její správná životospráva.

Je považováno za nesporné, že dítě vede již před narozením intenzivní duševní život (má sny i emoční reakce) a vnímá všechny smyslové podněty a adekvátně na ně reaguje.

Existuje studie amerického vývojového psychologa Logana: *Akustická stimulace plodu*, v níž autor uvádí, že stimulované děti před porodem se od jiných lišily v tom, že byly přívětivé, soustředěné a velice brzy si začaly osvojovat mateřský jazyk. Také začaly chodit o několik měsíců dříve, než udává norma a i v jiných oblastech dosahovaly nadprůměrných výkonů, např. výrazně dobrých výsledků dosahovaly v sociální interakci, nebo schopnosti logického myšlení.

Teorii učení před narozením Brent Logan označil jako teorii „před-učení“. Výsledkem takového učení je posílený nervový vývoj, tedy přesný opak retardace. Během prenatálního stadia totiž dochází k úbytku mozkových buněk v mozku plodu, jež ke konci prenatálního období nabývá na intenzitě, avšak může být zpomalen působením na plod z okolí ve formě akustické stimulace. Z klinického hlediska se pozitivní účinky stále ověřují, zatímco žádné negativní vlivy dosud nebyly zjištěny.

Stimulace plodu však není novou metodou. Již v prehistorii zahrnovaly těhotenské rituály tanec na rytmickou hudbu. Obdobné rituály jsou dodnes praktikovány u polynéských, afrických a asijských kmenů. O prenatální vývoj však projevovali zájem i vyspělé civilizace. Do Japonska se toto „předporodní umění“ dostalo již v roce 1 000 z Číny, kde již roku 500 př. n. l. popisoval vlivy na chování plodu čínský filozof Konfucius. V Evropě jmenujme např. Aristotela, který tvrdil, že plod je vnímavý k vnějším vlivům. V roce 1971 se prenatální psychologie zařadila mezi vědecké disciplíny a v 90. letech již mnohé studie spojovaly prvotní akustické vlivy se schopnostmi a dovednostmi v mládí i dospělosti. Zajímavé je, že podle studií jsou prenatálně stimulované děti nejen

vývojově vyspělejší, ale navíc se tento náskok s jejich věkem zvyšuje.

U dětí, jež byly auditivně (rytmickými frekvencemi) stimulovány, nebyly z pediatrického hlediska referovány žádné mozkové dysfunkce - hyperaktivita, poruchy pozornosti, učení apod., z psychologického hlediska pak byly děti hodnoceny jako nadané, pohodové a dobře sociálně adaptované.⁶³

Krom mnohých studií vypovídají o reakcích plodu na různé podněty i prosté zkušenosti těhotných žen. Většina žen uvádí, že pomyslely na „navázání kontaktu“ zpravidla prostřednictvím meditací, motliteb, posíláním pozitivní energie, aktivním zpěvem, hrou na hudební nástroj či poslechem individuálně příjemné hudby (př. Mozart, Vivaldi, Celine Dion, koncerty v kostele, tibetské mýsy..., naopak nevhodné jsou skladby např. Beethovenovy či Lisztovy - k poslechu hudby se používají walkmany, popřípadě discmany, umožňující poslech přímo u děložní stěny) a zcela obvyklá je též verbální komunikace určená dítěti či naopak bezeslovné zaměření se na dítě, hlazení rostoucího břicha. Je ovšem třeba podotknout, že v takových případech se jedná o těhotenství chtěné, což je spolu s jistou zralostí a motivovaností k rodičovství v odborné literatuře považováno za klíčové z hlediska vývoje dítěte. Také mnohé hudebnice nebo pěvkyně potvrzují, že jejich děti reagují na skladby, jimiž se během těhotenství zabývaly a tato hudební paměť zůstává až do dospělosti.

Narozené děti pak velmi dobře uklidňuje poslech nahrávky známého tlukotu srdce či hlasu. Je prokázáno, že čtyřdenní novorozenci jsou schopni rozeznat hlas své matky od ostatních hlasů,⁶⁴ ale k rozlišování hlasů dochází již při mnoha porodech, kdy se novorozenec otáčí za hlasem matky (anebo otce, je-li přítomen).⁶⁵

Auditivní stimulace má pro prenatální vývoj značný význam. Pro novorozeně je důležitý známý hlas vlastní matky, pozitivní vliv má však i rytmus vhodných skladeb. Je ovšem nutné vzít v potaz individuální potřeby, protože optimální podnětová úroveň pro jeden plod může pro druhý znamenat nepříjemnou hyperstimulaci.⁶⁶

⁶³Baby plus : prenatální výukový systém.

⁶⁴PAVLÍKOVÁ, E., Prenatální učení.

⁶⁵Baby plus : prenatální výukový systém.

⁶⁶PAVLÍKOVÁ, E., Prenatální učení.

4.1.2 *Období nemluvněte*

Ve věku do 1 roku probíhá největší vývojový skok. Prudký vývoj probíhá jak v oblasti psychického, tak fyzického růstu a vývoje. Rozvíjí se první signální soustava a rozšiřují se zkušenosti, proto dítě potřebuje maximální péči a množství podnětů. Dítě ještě nemá prostorové vnímání, ale učí se rozeznávat věci a tvary, pomocí hmatu, zraku, ale i chuti, čichu a sluchu, proto krom hmotných podnětů (hraček, lepoprel, knížek-hraček apod.) je třeba také na dítě mluvit.⁶⁷

Jak bylo uvedeno výše, nemluvně již rozeznává hlas matky a někdy i otce. Dítě má potřebu kontaktu a zároveň jej známé hlasy a zvuky uklidňují, také je možno jej uklidňovat nahrávkami skladeb či různých zvuků, na něž přivyklo již v prenatálním stadiu. U mluveného slova nemluvně dosud nerozumí významu, vnímá však barvu, sílu, rytmus a melodii řeči, proto je důležité nekřičet a vyvarovat se křiklavých zvuků, které by mohly mít negativní vliv na rozvíjející se citovou výchovu.⁶⁸ Dítě reaguje také na mimiku mluvícího a otáčí za zvukem hlavičku, čímž procvičuje motoriku těla. Krom mluvení je vhodný i zpěv a zvukové hračky, jako jsou různá chrastítka, zvonky, zvukové gumové hračky, apod. To vše je přípravou pro porozumění řeči.⁶⁹ Méně vhodné jsou proto různé mluvené nahrávky, neboť dítě nedokáže odhalit jejich zdroj a nemají pro něj citovou hodnotu. Jistou výjimku mohou představovat nahrávky hlasu matky. Nejedná se však rozhodně o plnohodnotnou náhražku, ale možné řešení, pokud matka nemůže právě být dítěti nablízku.

⁶⁷VÁŠOVÁ, L., Úvod do bobliopedagogiky.

⁶⁸PAVLOVÁ-ZAHALCOVÁ, str. 57.

⁶⁹PAVLOVÁ-ZAHALCOVÁ.

4.1.3 *Období batolete*

Období batolete patří mezi 1. a 3. rok věku dítěte. Děti si začínají uvědomovat svou osobu a začínají si spolu hrát. Rozvíjí se motorika, proto je možné dítěti ukazovat knihy s tuhými listy a začít ho učit základním pravidlům práce s knihou (jako např. prohlížet si ji s čistýma rukama, nekreslit do ní, atd.).⁷⁰ Záleží samozřejmě na dosaženém stupni vývoje dítěte, protože je nejen velký rozdíl mezi dítětem ročním a tříletým, ale také mezi jednotlivými dětmi stejného věku a známý je také rozdíl mezi chlapečky a holčičkami, které se vyvíjí rychleji. Rozvíjí se také představitost.

Děti si tedy vytváří vztah ke knihám, které si zatím ovšem nedokážou samy číst, proto vyžadují předčítání. Vhodnou literaturou jsou pohádky, říkadla nebo leporela. Nejen u předčítání, ale u každého mluveného projevu je třeba dbát na správnou výslovnost. Dítě se totiž učí mluvit nápodobou a zprvu vnímá jen melodii řeči (krom gestikulace a mimiky), nikoli obsah slov. Právě melodii a rytmus slov zprvu napodobuje svými neartikulovanými zvuky. Často vzniká problém, pokud dospělý zpětně napodobuje dítě a používá „*dětsky*“ zdeformovaná slova. Dítě si pak o takto zdeformovaná slova obohacuje svou slovní zásobu, popřípadě se později velmi špatně učí je vyslovovat správně.⁷¹

Mnohý rodič se však neubrání jistým „*inovacím*“ svého slovníku. Zde vyvstává určitý prostor pro zvuková CD. Pohádky a říkadla na tomto médiu jsou namluvená profesionálními načitateli, často herci či moderátory, proto mohou pro dítě představovat správný vzor výslovnosti nezbytný pro jazykovou výchovu. K té se váže i rozvoj slovní zásoby. Zvláště význam může tato metoda mít v rodinách, kde rodiče trpí vadou řeči, např. koktavostí. Ovšem, předčítání nemůže být touto metodou plnohodnotně nahrazeno, protože dítě k porozumění potřebuje také gestikulaci a mimiku (jedno slovo pronesené různým způsobem a různou mimikou může mít jiný význam).⁷²

Nezanedbatelná je také citová vazba, která vzniká při předčítání (a všeobecně při kontaktu s dítětem). Tu nemůže dítěti nahradit žádné médium, byť by bylo coby učební látka sebedokonalejší.

⁷⁰VÁŠOVÁ, L.

⁷¹PAVLOVÁ-ZAHALCOVÁ, str. 45-46.

⁷²PAVLOVÁ-ZAHALCOVÁ, str. 49.

4.1.4 Předškolní věk

Předškolní věk začíná od tří let věku dítěte do nástupu do školy. V České republice to znamená obvykle do šesti let, možný je však i roční odklad.

Je to období klidného, rovnoměrného vývoje, kdy jsou již rozvinuty všechny složky psychického života a probíhá syntéza všech schopností na vyšší úrovni. Rozvíjí se nerovná soustava, proto velmi škodí negativní, traumatizující prožitky. Dítě naopak potřebuje pevné zázemí, protože emocionální stránka osobnosti převažuje nad stránkou racionální a stále ještě je silně zapotřebí citové výchovy.⁷³

S tím souvisí také potřeba pohádky, kde jsou lidé buď dobří nebo zlí a dobro vždy zvítězí, což odpovídá dětskému smyslu pro spravedlnost. Pohádky také rozvíjí dětskou fantazii a intelekt. Děti mají pohádky rády a vyžadují jejich předčítání, ačkoli je již často znají nazpaměť a vyžadují, aby děj byl vždy stejný, dokonce aby bylo stejné slovo za slovem a případné chyby předčítajícího opravují. Pohádky pro děti představují „hlubinu bezpečnosti“ tím, že jsou neměnné a dítě ví, nač se těšit.⁷⁴ Ovšem pro předčítajícího může být neustálé opakování pohádek mnohdy únavné. Řešením opět mohou být pohádky namluvené na CD, kde je zaručeno, že děj bude odříkán slovo za slovem vždy stejně. Nicméně, opět se nejedná o konečné řešení, protože kromě citové vazby, která by tímto způsobem byla opomíjena, je také třeba dbát toho, že dítě často potřebuje vysvětlování (jak děje, tak nových, neznámých slov) a o pohádce rozmlouvat, popřípadě ji nechat dítě převyprávět, aby bylo motivováno k mluvení a bylo zajištěno plné porozumění textu. Navíc by tak byly zcela pomínuty ilustrace, které mívají značnou estetickou hodnotu a měly by být rovnocenné s literární stránkou dětské knihy.⁷⁵ Jistou alternativou by mohly být knihy, jejichž součástí by bylo zvukové CD. Děti by si tak mohly knížkou listovat, prohlížet ilustrace a zároveň poslouchat.

Některé předškolní děti již dokáží rozeznat a napsat některá písmenka, některé dokáží i číst. Není vhodné děti v tomto věku čtení učit, nebo je k tomu

⁷³VÁŠOVÁ, L., str. 121.

⁷⁴VÁŠOVÁ, L., str. 121.

⁷⁵VÁŠOVÁ, L., str. 122.

dokonce nutit. Jednak by se jim mohlo čtení zprotivit, ale hlavně všechny děti se nevyvíjejí stejně rychle a v tomto věku zpravidla nejsou dostatečně zralé. Některé pokročilejší však vyžadují, aby by při předčítání mohly spolu s rodiči nahlížet do knihy, dokonce se ptají, kde jsou jednotlivá slova napsána, jak se poznají, apod. Takový přístup by ovšem při pouhém poslouchání pohádky z CD nebyl možný. Omezení předčítání na pouhý poslech tedy může pro některé děti znamenat dokonce brzdu ve vývoji.

Kromě pohádek zahrnuje dětská literatura pro tuto věkovou kategorii také říkanky, básničky, dětské obrázkové encyklopedie, atd. Oblíbené jsou samolepkové knížky, popřípadě knížky s magnety. Do těch si děti mohou obrázky dosazovat samy.⁷⁶

U říkanek, básniček a především dětských písniček nabízí zvuková CD širokou škálu nabídky. Děti mají rády různé písničky ze svých oblíbených pohádek, večerníčků apod. Naopak oblíbená písnička může dítě inspirovat k přečtení (respektive žádosti o předčítání) pohádky, k níž náleží. Různá CD tak mohou rozšiřovat repertoár dítěte i jeho slovní zásobu.

Krom stránky estetické a stránky tvorby citové vazby, které postrádají, by byla zvuková CD vhodnou alternativou k četbě, rozhodně ji však nejsou schopná nahradit. Vhodné je jejich využití k rozšíření zdrojů podnětů pro děti.

⁷⁶Dětské knihy : předškoláci.

4.1.5 Mladší školní věk

Mladší školní věk trvá od šesti do jedenácti let. Dětem začínají školní povinnosti a začínají se učit číst. První dva roky jsou však natolik zaujaty „technickou“ stránkou četby, že i nadále vyžadují předčítání. Samy totiž nedokáží zároveň sledovat smysl přečteného. Samozřejmě existují výjimky, některé děti jsou schopné samy si číst již na konci první třídy. Není však vhodné děti přetěžovat, např. při čtení dlouhé pohádky je lépe se s dítětem v předčítání střídat, protože čtení pro ně stále ještě znamená zátěž. Děti si totiž v tomto věku vytváří k četbě vztah a proto si ji nesmí zprotivit.⁷⁷

Spolu se začátkem školy děti obvykle začínají navštěvovat knihovnu. Je důležité, aby se zde cítily dobře a to i pokud dosud neumí číst. To by měl knihovník zjistit pohovorem s dítětem a následně mu doporučit vhodnou četbu. Knihy by měly být dosud hodně dějové, oblíbená jsou veselá vyprávění. Text by měl být psát velkými písmeny a doplněn bohatými ilustracemi. Kromě humoru mají děti rády příběhy dětí, především ze školního prostředí. Také vyhledávají obrázkové encyklopedie, knihy o zvířatech a literaturu z oblastí probíraných ve škole (např. knihy o dinosaurech, pravěku, apod.). Později se přidává zájem o dobrodružnou literaturu a dívčí četbu.⁷⁸

Důležitý je i správný výběr četby. Děti jsou poměrně snadno ovlivnitelné, přejímají vzory chování a napodobují své hrdiny.

Nejen četba sama, ale i práce s četbou má svůj význam. O přečteném je třeba s dětmi hovořit, diskutovat, ptát se na jejich názor, popřípadě je nechat příběh i převyprávět. Děti se tak lépe učí formulovat své myšlenky, navíc se u nich v tomto věku rozvíjí kritičnost. Rozhovor by je měl také k četbě motivovat. Práci s četbou představují též obrázky, které děti k příběhu nakreslí, jako vlastní ilustrace. K tomu je možné jim příběh předčítat nebo pouštět ze zvukové knihy.

Kromě školy a knihovny děti v tomto věku také navštěvují různé kroužky, lidové školy, apod. Děti dokáží rozlišovat výšku tónu a koordinovat pohyby s rytmem hudby a mohou hrát na hudební nástroje, avšak pozornost je jen krátkodobá a proto je nutné často střídat aktivity. Různé techniky lze

⁷⁷VÁŠOVÁ, L., str. 125-126.

⁷⁸VÁŠOVÁ, L., str. 126.

„malovat nebo vybarvovat, může kombinovat s arteterapií“⁷⁹ *Ize k čemu knihovny a fond hudební vyudob*

Děti v mladším školním věku si vytváří vztah ke knihovně a to nejen v dětském oddělení, ale podle možností i v oddělení hudebním, kde mohou vyhledávat zvukové pohádky, oblíbené písničky i písničky, které se učí ve škole nebo v hudebním kroužku a samozřejmě také hudební literaturu a zpěvníky. V hudebních odděleních si děti sice nemohou půjčovat zvukové dokumenty domů, ale pokud zde fungují poslechová místa, mohou si je na místě poslouchat. To pro ně představuje nejen zábavu, ale zároveň se tím mohou nenáročnou formou seznamovat s literaturou. Děti však nevydrží v klidu sedět a poslouchat dlouho, proto je vhodné, aby si během poslouchání příběhu malovat obrázky. Při poslechu hudby si pak děti mohou hrát s různými hračkami (hlavolamy, skládačkami apod.), raději však upřednostňují různé časopisy nebo komiksy.

⁷⁹KUČERA, Tomáš. Česká národní skupina IAML : ČNS IAML.

4.1.6 Střední školní věk

Střední školní věk představuje období dospívání, kdy dochází ke změnám fyziologickým i psychickým, což se odráží i ve vyhledávané literatuře. Ve své četbě dospívající hledají odpovědi na otázky a problémy, se kterými se potýkají. Projevuje se touha po romantických dobrodružstvích a naplnění ideálů, ale zájem je také o literaturu umělecko-naučnou, odbornou a encyklopedickou.⁸⁰

Ovšem ke změnám, jež období dospívání provází, patří i potřeba vzájemné společnosti. Mládež vytváří party, které pro mnohé znamenají druhou rodinu. Četba je však činností individuální (pomineme-li hlasité předčítání ostatním nebo následné diskuze o přečteném). Naopak jednou z velmi oblíbených činností je poslech hudby. Hudba jako by mladé lidi spojovala a je dokonce velmi častým jevem, že spolu hovoří, zatímco mají hudbu puštěnou do sluchátek. Hudbu si zpravidla stahují z internetu, méně často využívají služeb hudebních knihoven. Pokud hudební knihovny navštěvují, děje se tak obvykle jako společná akce party. Společně se probírají fondem a sdělují si své názory. Individuálně nebo ve dvojicích pak hudební oddělení navštěvují, mají-li zájem o zvukové knihy. To není příliš časté, pro některé uživatele však zvukové knihy představují možnost snadnějšího splnění povinné četby. Všeobecně lze říci, že dobří čtenáři dávají přednost přečtení knihy, méně zdatní poslechu zvukové knihy. Výjimečně se lze setkat i se studenty, kteří zavrhnou obě možnosti a povinnou četbu si nesplní vůbec, navzdory následkům. Otázkou, zda čtenáři, kteří se s dílem seznámí prostřednictvím zvukové knihy, si jej následně přečtou, se budu zabývat v následující kapitole.

Nabízí se jistá paralela mezi poslechem hudby (popřípadě zvukových knih) a sledováním televize. Obojí je ve své podstatě konzumní činností mládeží obvykle hojně vyhledávanou. Nadměrné sledování televize, zvláště pak bezmyšlenkovité střídání pořadů bez výběru, může působit až retardačně. Děti si nepotřebují nic tvořivě domýšlet či rozvíjet, což blokuje jejich samostatnost a kreativitu.⁸¹

Retardační vliv mohou mít i některé hudební směry, ačkoli hudba sama

⁸⁰VÁŠOVÁ, L., str. 127-128.

⁸¹VÁŠOVÁ, L.

patří k uměním, rozvíjí estetické citění a její znalost patří ke kulturnímu přehledu civilizovaného člověka. Pravděpodobně záleží především na rytmu, který může mít jak pozitivní vliv (např. rytmus kopírující tepové frekvence využívaný v prenatalním období), tak negativní vliv. V. Marek uvádí, že právě pravidelný čtyřdobý rytmus, podobný průměrnému tepu lidského srdce (a proto oblíbený), ovlivňuje mozek a má za následek hloupenutí, protože mozkové neurony si sice také vyměňují elektrické vzruchy v určitých rytmech, ovšem jen málokdy pravidelně. Poslechem pravidelného rytmu dochází k synchronizaci neuronových vzruchů a rytmu poslouchané hudby, což vede k zjednodušení lidského myšlení,⁸² naopak rytmus v rozsahu 4-7 cyklů za vteřinu je rytmem mozkových vln theta, které úzce souvisí s tvořivostí, neobvyklým řešením problémů a zvýšenou představivostí.⁸³ Záleží také na hlasitosti hudby. Příliš hlasitá hudba může mít za následek i vážné zdravotní komplikace.

Právě tak nelze jednoznačně rozhodnout ve prospěch či neprospěch zvukových knih. Posouzení jejich kvality, tak jako jejich obliba, záleží především na konkrétním posluchači. Obliba zvukových knih všeobecně i konkrétní zvukové knihy může být ovlivněna různými faktory, např. je-li posluchači sympatický hlas načítatele. Svým projevem může načítatel dodávat čtenému jistou plasticitu, kterou si především slabší čtenáři sami nedotváří a proto je knihy nudí, zdatné čtenáře naopak může rušit, je-li jim takto vnucována, protože by sami situaci přisoudili jinou důležitost nebo pocity a úměrně tomu zvolili jiný tón hlasu. Někoho ruší hudba, pro jiného je vítaným zpestřením. Někdo je ochuzen o estetický dojem z ilustrací, jinému totéž poskytuje širší prostor pro vlastní fantazii a kreativitu.

Zvukové knihy coby řešení povinné četby pro někoho znamenají konečné řešení, umožňující vyhnout se „skutečnému“ čtení knihy. Mohou ale také čtenáře rozvíjet, případně dovést až k původní knize, především pokud ho kniha zaujme a on uzná její kvality. Především zkrácené namluvené verze mohou posluchače motivovat k poznání plného textu.

⁸²MAREK, V., Tajné dějiny hudby, str. 136-137.

⁸³MAREK, V., str. 40.

4.1.7 *Starší školní věk*

Období mezi 14. a 16. rokem je označováno jako starší školní věk. Pro mládež představuje většinou ukončení povinné školní docházky a volbu povolání či dalšího studia, tedy vytyčení životního cíle. Je to ale také období romantických snů a tužeb. Nastává tedy období intenzivních čtenářských zájmů a největší čtenářské výkonnosti. Zároveň se ale četba posouvá z 1. až 2. místa ve výplni času a na její místo se posouvá televize návštěvy koncertů a poslech hudby.

Volba povolání se odráží i ve výběru četby, zájem je např. o odborné časopisy. I nadále je zájem o dívčí četbu nebo dobrodružnou literaturu, ale také o současnou literaturu naši i světovou a právě tak o magazíny a časopisy⁸⁴ a to především z oblasti módy a hudby.

Od 15 let je možné se zaregistrovat do hudebních oddělení veřejných knihoven, kde si mládež může časopisy z oblasti hudby prohlížet či půjčovat. Možnost absenčního půjčování fondu hudebního oddělení také souvisí se zvýšeným zájmem o zvukové knihy a to především v rámci titulů povinné četby. Děti ve středním školním věku si zvukové dokumenty nemohou půjčovat domů a nemají zpravidla tolik trpělivosti, aby klidně seděly a příběh si až do konce vyposlechly v hudební oddělení. Tento problém však s možností absenčního půjčování mizí. Mládež ve starším školním věku má více trpělivosti a navíc při domácím poslechu není omezena na sezení se sluchátky na uších. Při poslechu se tak mohou věnovat různým činnostem, což představuje značnou úsporu času.

Se studiem souvisí další žánr, který může být uložen ve fondech hudebních knihoven (ale také studoven nebo ostatních oddělení, záleží pouze na rozhodnutí knihovny, zda upřednostní uložení zvukových nosičů v jediném oddělení). Jedná se o jazykové učebnice, které jako přílohu obsahují CD s namluvenými frázemi a cvičeními, popřípadě přímo jazykové kurzy na CD. Také zvukové knihy namluvené například v angličtině mohou sloužit jako učební pomůcka.

⁸⁴VÁŠOVÁ, L., str. 129.

4.1.8 *Adolescence*

Adolescence a starší školní věk bývají spojovány a mnoho autorů je spojuje. Jedná se o poslední vývojové období před dospělostí, tedy věk od 16 do 18 let. Z hlediska rozumových schopností se adolescenti v podstatě rovnají dospělým lidem, mají však méně životních zkušeností a proto jejich názory bývají zkreslené a unáhlené. K častým projevům patří ktitičnost k sobě i dospělým a touha po radikálních změnách a samostatnosti.

V četbě se odráží profesní nebo studijní zaměření a osobní záliby, proto nabývá na významu vzdělávací a informativní funkce četby. Vyhledávaná je však stále i dobrodružná literatura, detektivky, cestopisy i společenské romány.⁸⁵

U adolescentů již nelze hovořit o vytváření návyků, ačkoli výchova k četbě a výchova četbou je celoživotní záležitostí.

Zejména od 60. let 20. století začala v životě dospívajících hrát velmi důležitou roli populární hudba, které se adolescenti nechtějí vzdát ani při činnostech vyžadujících značnou míru koncentrace, jako je četba nebo studium. Zvláštní význam má pak hudba u činností manuálních, kde dokonce zvyšuje výkonnost.⁸⁶

⁸⁵VÁŠOVÁ, L., str. 130.

⁸⁶FRANĚK, M., str. 199.

4.2 Hudební psychologie

Hudba může ovlivňovat chování lidí, jejich emoce i výkon v oblasti jak manuální tak psychické práce. Hudbu můžeme poslouchat buď pozorně, jako hlavní činnost, či nepozorně, jako zvukovou kulisu.

Význam hudby coby zvukové kulisy byl předmětem mnoha experimentů. Pozorování potvrzují, že při manuální práci může hudba zvyšovat výkonnost. Při duševní práci pak záleží na osobnosti posluchače. Pro jedince citlivější na hluk přináší okolní zvuková kulisa více podnětů, ale zároveň jej více ruší. Záleží také na introverzi či extroverzi. Pozorováním studentů v knihovní studovně bylo zjištěno, že extroverti si spíše sedají do míst, kde je nějaký ruch a aktivity, introverti si naopak vybírají místa tichá. Z hlediska hodnocení výkonnosti pak bylo zaznamenáno, že extroverti si vybavovali text stejně, ať při čtení poslouchali či neposlouchali hudbu, zatímco vybavování textu bylo u introvertů signifikantně horší, pokud jej četli za zvuků hudby. Navíc, pozitivní výsledek se může dostavit pouze je-li poslouchaná hudba sledovanému jedinci příjemná. Horší než nepříjemná hudba je hluk, který může velice negativně ovlivnit jak manuální, tak duševní činnost.

U vnímání hudby existuje rozdíl mezi dospělými a dětmi. V experimentu, ve kterém měly děti napsat povídku, byly děti rozděleny do tří skupin. Jedna skupina pracovala za naprostého ticha, druhá byla pouštěna uklidňující hudba a třetí hudba excitační. Třetí skupina dosáhla nejhoršího výkonu, děti byly nesoustředěné a skončily práci dříve než ostatní skupiny. Navzdory tomu, že právě tyto děti si posléze vybranou hudbu nejvíce chválily a domnívaly se, že jejich výkon zvyšovala. Mezi první a druhou skupinou pak nebyly výrazné rozdíly. Za stejných podmínek měli dospělí lidé plnit úkoly vyžadující logické uvažování. Všechny skupiny dosáhly stejných výsledků, protože skupina, jíž byla pouštěna excitační hudba, dokázala rušivý efekt potlačit a soustředit se na výkon. Její členové však uváděli, že je hudba rušila a při náročné duševní práci by preferovali spíše ticho.⁸⁷

Vnímání hudby je značně subjektivní. Může mít pozitivní vliv, především je-li posluchači příjemná, ale také může představovat rušivý element. Zvláště

⁸⁷FRANĚK, M., str. 194-204.

rušivě pak působí hluk, ačkoli jistá míra hluku je přirozená a absolutní ticho je zpravidla velmi nepříjemné, až rušivé. Z tohoto hlediska je ideální vytvářet optimální šum subjektivně příjemnou hudbou. Všeobecně představuje příjemnou a stimulační hudbu hudba klasická (především Mozartovy skladby), dokonce navzdory subjektivní oblibě populární hudby.⁸⁸

⁸⁸FRANĚK, M., str. 169.

4.3 Muzikoterapie

4.3.1 Vývoj muzikoterapie

Muzikoterapie je léčba hudbou. Hudba je zde především komunikací, umožňuje oslovení a porozumění (dokonce i v případě narušených mezilidských kontaktů), protože svými specifickými prostředky proniká do hlubších vrstev osobnosti než mluvené slovo. Ačkoli se jedná o velmi starou metodu, lze tvrdit, že je stále v začátcích, protože navzdory značným pokrokům a vývoji, kterým prošla, dosud nepřekročila hranici empirismu.

První zmínky o muzikoterapii lze nalézt již v Bibli (v příběhu, kde David léčil hrou na harfu deprese krále Saula), ale také ve starých předoasijských kulturách, v Egyptě a v antickém Řecku existovaly propracované praktické i teoretické koncepce formování člověka pomocí hudby. Koncem 17. století se pak objevila nová koncepce, považující za nejpřínosnější rytmus (výsledné vibrace vypuzovaly z těla jedovaté látky) a proto byly komponovány speciální taneční skladby léčebného charakteru. S nástupem exaktní medicíny (v 19. stol.) byla muzikoterapie zavržena, avšak výjimečně se objevovaly dílčí studie a v období 2. světové války se objevily propracovanější koncepce opřené o psychoanalýzu. V USA se dokonce objevil pojem „hudební farmakologie“ a muzikoterapie se stala pomocnou metodou pro empirickou klinickou praxi. Hlavní léčebnou metodou se muzikoterapie stala v muzikoterapeutickém institutu ve Švédsku v roce 1942. Nejnovější výzkumy zmiňují např. podstatný podíl hudby na holotropní dýchání. Dále hudba ovlivňuje např. krevní tlak, dýchání nebo motoriku. Kromě ovlivňování vegetativních funkcí se hudba používá ke zmírnění bolesti, úzkosti, strachu, u poinfarktových stavů i při léčbě dlouhotrvajících chorob.

Z psychoterapeutického hlediska se muzikoterapie užívá k léčbě adaptability, komunikace, v souvislosti s neurozami apod.⁸⁹

4.3.2 Muzikoterapeutické metody

Muzikoterapie nemá stanovenou jednotnou koncepci, ale využívá mnohé metody: racionální, sugestivní, abreaktivní, tréninkovou, interpersonálně korektivní atd. Důležité je jejich napojení na základní zákonitosti fungování světa. Muzikoterapie může být individuální, skupinová nebo hromadná a využívá mnohé techniky.⁹⁰

4.3.2.1 Hudební improvizace

Základní muzikoterapeutickou technikou je *hudební improvizace*, tedy spontánní vytváření hudby pomocí hry na tělo, zpěvu a hudebních nástrojů, čímž umožňuje vyvolat odpovědi klientů na jakékoliv úrovni postižení a má diagnostické i terapeutické využití. Muzikoterapeut vytváří hudebně i emocionálně příznivé prostředí a rozvíjí kontakt s klientem. Jedná se o projekivní techniku, kdy klient může prozkoumat a vyjádřit pocity, které je obtížné sdělit verbálně. Hudba zde tedy funguje jako emoční ventil. Pro vyloučení subjektivity při posuzování je vhodné zakončit improvizaci verbálním rozhovorem.

Hudební improvizace nabízí prostor pro svobodné prozkoumávání nových způsobů chování, vyjadřování, komunikace a sociálních interakcí, navíc nabízí příležitost k volbě a rozvoji kreativity. Improvizace může probíhat podle instrukcí i zcela volně.

Tato technika je vhodná pro jedince i skupiny, kde se hudební skupina může stát odrazovým můstkem osobního růstu.

⁸⁹Wikipedie-muzikoterapie.

4.3.2.2 *Hudební interpretace*

Direktivnější způsob práce než hudební improvizace nabízí *hudební interpretace*. Podobně jako u hudební improvizace je možné kromě hry na tělo, zpěvu a hudebních nástrojů využít také pohybu a dalších uměleckých prostředků, ale na rozdíl od improvizace je reprodukován předem daný repertoár.

Hudební interpretace pomáhá rozvíjet hudební dovednosti, percepční, motorické, sociální i kognitivní funkce a je vhodná pro klienty, kteří potřebují posílit sebedůvěru nebo kteří prožívají úzkost ze spontánního projevu. Také buduje sebedisciplínu a schopnost sebekontroly (zvláště při skupinové hře klientů).

Oproti hudební improvizaci zde klient musí jednak dodržovat základní pravidla určená terapeutem, jednak je omezeno kreativní vytváření hudby. Technika však dovoluje klientům účastnit se hudebních situací, které by nebyli schopni vytvořit bez předem připraveného plánu.

4.3.2.3 *Zpěv písní*

Zpěv písní, coby muzikoterapeutická metoda, pomáhá lidem s narušeným řečovým projevem zlepšit jejich artikulaci, rytmus řeči a dechovou kontrolu, ale pomáhá také lidem s mentálním postižením, kterým slouží k rozšiřování slovní zásoby, memorování důležitých údajů a zvládnutí sekvenčních úloh.

Skupinový zpěv přivádí klienty ke společnému kontaktu, poskytuje anonymitu projevu a možnost odreagování, z dalšího hlediska pak zapojuje percepční, motorické, emocionální, kognitivní a další funkce. Důležité je identifikovat se nejen s obsahem písně (jejími slovy), proto jsou pro děti méně účinné písně, které obsahují příliš abstraktní, nezáživná nebo věkově nepřiměřená slova.

Z technického hlediska by rytmická struktura, přízvuky a melodie slov písní měly odpovídat přízvukům, které tato slova mají v přirozené řeči. V běžné

⁹⁰LIPSKÝ, M., Muzikoterapie.

mluvě používáme melodii ke zdůraznění významu a pocitů jednotlivých slov a obsahu řeči často přizpůsobujeme expresivní kvality, melodii slov a frází, např. v otázkách melodie nezvykle stoupá na konci věty. Tyto základní principy jsou důležité pro rozvoj řeči u handicapovaných dětí.

Je vhodné, aby terapeut ovládal slova i doprovod písni nazpaměť, aby mohl většinu své pozornosti věnovat klientovi nebo skupině a flexibilně přizpůsoboval tempo, dynamiku a frázování.

Velmi důležitý je výběr vhodných písni, aby se klient mohl identifikovat s písni a jejím textem a ta mu tak poskytla potřebné emocionální zázemí. Písni pro děti také musí odpovídat jejich hlasovému rozsahu a mohou obsahovat např. důležité informace, které by si měly děti zapamatovat a které pomohou zvýšit jejich výkony ve škole, protože spojení s melodií a rytmem písni usnadňuje rychlejší zapamatování textu písni a děti se písni snadno naučí. Při tomto edukativním záměru je třeba, aby terapeut podporoval maximální porozumění významu textu. Použít lze ovšem i písni, které tyto požadavky nesplňují zcela dokonale.

4.3.2.4 *Poslech hudby*

K nedirektivním metodám muzikoterapie patří tzv. receptivní muzikoterapie, neboli *poslech hudby*, který podporuje vyjádření myšlenek a pocitů a usnadňuje navázání kontaktu, komunikace a interakce mezi terapeutem a klientem. Poslechem písni lze cíleně procvičovat paměť, pozornost a myšlení. Dále pomáhá klientovi dospět k obtížným a problematickým tématům tím, že vytváří kreativní prostředí pro jeho sebereflexi a verbální sdělení, neboli pokud se na setkání s klientem chceme věnovat nějakému konkrétnímu problému, poslech hudby nám usnadní začít a rozvinout komunikaci a tím je poslech spojený s následující reflexí obsahu písni. Ta se může projevit také např. kreslením obsahu písni.

V tradiční podobě receptivní muzikoterapie se před samotným poslechem hudby aplikuje vstupní relaxace, která usnadňuje vynoření představ, myšlenek, vzpomínek a různých imaginací. Poté hudba evokuje vzpomínky, různé asociace a zpřístupňuje nevědomý materiál. Následuje rozhovor a zpracovávání pocitů a symbolů, které se při poslechu objevily.

Pro receptivní muzikoterapii můžeme využít jak vokální, tak instrumentální hudbu. Píseň je konkrétnější a její text přitahuje pozornost klienta. Text písně direktivněji ovlivňuje následnou diskuzi mezi terapeutem a klientem, který píseň může použít jako pomůcku pro vlastní sebevyjádření, ale v textech lze nalézt také velké množství možných pohledů a způsobů vyrovnávání s potížemi. Terapeut při výběru písní musí přihlídnout k hudebním preferencím klienta, délce koncentrace jeho pozornosti a terapeutickému záměru.

Zvláštním příkladem receptivní muzikoterapie pak je hudba, kterou muzikoterapeut pustí nově narozenému dítěti po porodu. Hudba se stává věnováním od matky dítěti a obsahuje určité poselství, které podporuje vzájemný vztah.

4.3.2.5 Pohybové aktivity při hudbě

Muzikoterapeutickou technikou, jež podporuje a rozvíjí rozsah pohybů, senzomotorickou koordinaci, svalovou sílu, vytrvalost, respiraci, svalovou relaxaci a kreativní vyjadřování pohybem, jsou pohybové aktivity při hudbě. Hudba a její rytmus dodávají pohybům strukturu, usnadňují pohybové vyjádření a pozitivně tak působí při motorické reedukaci různých neurologických poruch. Rytmus hudby pomáhá zvýšit motivaci, zájem a prožitek z pohybu a hudby, proto musí muzikoterapeut vybrat vhodnou hudbu, jejíž charakter bude podporovat pohybovou aktivitu a vytvářet příznivou atmosféru.

Možný je také obrácený postup, kdy klient provádí techniku autentického pohybu, spontánní pohybové improvizace, zatímco skupina má za úkol jej hudebně podpořit a improvizuje na nástroje podle toho, jaké pocity vyjadřuje pohybový projev klienta.

Krom výše zmíněných technik muzikoterapie využívá ještě mnoho dalších, např. psaní písní a kompozice hudby, dechová cvičení při interaktivní hudbě, hudební vystoupení, nebo hudbu spojenou s imaginací.⁹¹

⁹¹LIPSKÝ, M., Muzikoterapie.

4.3.3 Muzikoterapie s dětmi

Kristýna Košťálová prováděla pokusy s muzikoterapií v Hudební knihovně Knihovny Jiřího Mahena v Brně na přelomu let 2006/2007. Setkání se účastnily děti různých věkových kategorií ve skupinkách kolem deseti dětí.

4.3.3.1 Předškoláci

Skupinu předškoláků tvořily matky s dětmi ve věku 2-3 let. Většina z nich byla zvyklá na pořady hudební školy. Děti si hrály s hlučnými a zvukově barevnými hudebními nástroji, pohybovaly se na výrazně rytmické skladby. Po hlasové stránce (a s tím související stránce řečové) byly dívky významně vyvinutější než chlapci, kteří reagovali podstatně méně samostatně. Dokázaly stvořit větu o několika slovech, představit se a pojmenovat kamaráda jménem a reprodukovat melodii. Hoši většinou ještě neuměli vyslovit své jméno, ani bez pomoci matky spolupracovat na dané aktivitě.

Setkání byla strukturována dle schématu: aklimatizování se - aktivita zaměřená na vybití energie - realizace - relaxace a nepřesahovala 40 min.

Důležitou pomůckou se stal maskot - panáček pojmenovaný Klíček, pro větší děti pak Houslový klíček.

Po třetím roce života nastává zřetelný pokrok ve vývoji hudebnosti, hudební paměti, originální hudební fantazie, rozvoji hudebního sluchu a objevují se první pěvecké pokusy.

4.3.3.2 Školáci

Skupiny dětí mladšího školního věku tvořili žáci prvního stupně ze tříd s rozšířenou hudební výchovou, tedy děti zvyklé hudbu vnímat, přijímat, zpracovávat i vytvářet.

Školáci byli dále rozdělení do dvou podskupin - mladší (z 1. -3. třídy ZŠ) a starší (4. a 5. třída). U těchto dvou skupin se již projevovaly výrazné rozdíly v

chování a schopnostech. Starší děti se snažily o originalitu, předváděly se, nebo se naopak styděly a připadalo jim trapné hrát si před kamarády. Je důležité takové děti správně motivovat, protože nerady dělají vše podle přání dospělých. Také se zde projevují rozdíly mezi chlapci, kteří jsou „*ztřeštěnější*“ a dívkami, které se „*paktují*“. Rozdíly se samozřejmě projevují i mezi jedinci, to však u dětí školního věku pomáhalo usměrnit skupinu, na rozdíl od dětí předškolních, kde by bylo lépe sestavit zvlášť skupinu dívčí a chlapeckou.

Mladší děti mezi sebe snáze přijaly dospělou osobu, rychle projevíly vlastní iniciativu a spolupracovaly. Program byl přizpůsoben počtu dětí (přizpůsobením počtu slok písně *Když jsem já sloužil*) a závěrečná relaxace byla založená na příběhu *Ospalého medvídky*.

Starší děti byly více rozpačité, pochichtávaly se a neprojevovaly fantazii při osobní charakteristice, chyběla jim bezprostřednost. Počáteční rozpaky však překonala hra *Na dirigenta* a kreativní část terapie pak pokračovala uvolněně. Největší uvolnění přinesl zpěv písně a napodobování různých typů lidí. Spolupracovaly i při závěrečné relaxaci.

U mladších i starších dětí je pozornost pouze krátkodobá, proto je nutné aktivity střídat a ukončovat „*v nejlepší*“, ovšem uchovávat jedno sjednocující téma (např. zvířátka, pohádkové postavy, apod.).

Samozřejmostí by mělo být oslovení jménem. Napomáhá včlenění do skupiny. Děti také křestním jménem oslovovaly vedoucí terapie, což napomáhalo k vytvoření uvolněné atmosféry odlišné od školního prostředí. To souvisí s doporučením vyloučení učitelky z terapie, protože ve své osobě ztělesňuje přísnost, mrav a poslušnost, zatímco při muzikoterapii mají mít děti možnost naprosté svobody projevu, projevení iniciativy a samostatnosti. Místo hodnocení je vhodná sladká odměna.

Muzikoterapie vyžaduje dostatek času a vhodné je také její opakování. Terapie nepomáhá jen dětem, ale radostí a nadšením, jež mezi dětmi vyvolává, přináší povzbuzení i terapeutům.⁹²

⁹²KUČERA, Tomáš. *Česká národní skupina IAML : ČNS IAML.*

5 PRŮZKUM MEZI DĚTSKÝMI UŽIVATELI

Průzkum přijímání zvukových nosičů dětskými uživateli knihovny probíhal v Městské knihovně Ostrov. Pilotáž průzkumu proběhla v dubnu až červnu roku 2007, vlastní průzkum pak v dubnu až červnu 2009.

Průzkum i předvýzkum proběhly formou dotazníků a byly kombinovány s volným rozhovorem u menšího počtu uživatelů.

5.1 Pilotáž

Hudební oddělení Městské knihovny Ostrov mohou děti navštěvovat a využívat poslechová místa, absenční půjčování zvukových dokumentů je však umožněno pouze uživatelům starším 15 let. V rámci pilotáže byla registrace (a tím i absenční půjčování dokumentů) umožněna již dětem od 13 let, pokud podepsaly Prohlášení (o seznámení s řádem H-klubu a autorským zákonem), Přihlášku do H-klubu a vyplnily Dotazník. Dotazníky byly volně k dispozici v H-klubu a děti příslušných věkových kategorií na ně byly zvláště upozorňovány. Dále byly dotazníky rozdávány na akcích pořádaných pro děti, zvláště na přednáškách o vývoji hudebních nosičů, jež byly pořádány pro školní třídy.

Takto získaná registrace platila jeden měsíc a absenční výpůjčky byly dále podmíněny vypůjčením alespoň jedné zvukové knihy, což souviselo s širšími cíli celé akce. Kromě samotného vyplnění dotazníků bylo cílem přilákat do hudebního oddělení více uživatelů, pomocí krátkodobé registrace vejít do povědomí návštěvníků knihovny a budoucích uživatelů H-klubu a zároveň upozornit na budovaný fond zvukových knih.

Dotazníky⁹³ obsahovaly tři části: úvodní část (sloužící k identifikaci uživatele), otázky věnované hudbě a hudebním CD a třetí část věnovanou zvukovým CD, potažmo zvukovým knihám.

Již před vyhodnocením dotazníků byl zřejmý první, velmi negativní výsledek. Pouze 12 uživatelů využilo šance zdarma se na měsíc do H-klubu

⁹³Viz Příloha č. 3.

zaregistrovat, ačkoli bylo rozdáno 70 dotazníků. Množství uživatelů projevilo o dotazník zájem, ale později jej neodevzdalo. Ostatní návštěvníci jej přímo odmítli s tím, že hudbu si stahují na internetu nebo kopírují od kamarádů.

5.1.1 Dotazník

Dotazník obsahoval 9 otázek (kromě jména a identifikačních údajů). Otázky byly otevřené, pod nimiž bylo dostatek prostoru pro odpovědi, i uzavřené, u kterých děti pouze zaškrtovaly zvolenou odpověď. Zajímavé bylo, že některé děti měly tendenci tímto způsobem odpovídat i na otevřené otázky a to tak, že kroužkovaly slova, jež považovaly za odpověď, přímo v otázce (především u otázky č. 6).

První otázka zněla: *Navštěvuješ dětské oddělení?* Vycházela jsem z předpokladu, že dětské návštěvníci se o existenci H-klubu dozvídají právě tam, popřípadě od kamarádů, s nimiž knihovnu navštěvují. Velkou část dětských návštěvníků tvoří děti, které čekají na uvolnění počítače (s přístupem k internetu nebo určeného k hrám) a nebaví je čekat v dětském oddělení. Výsledky však ukázaly, že čtyři děti dětské oddělení nenavštěvují, tři pouze někdy a pět pravidelně.

Na druhou otázku: *Zajímáš se o hudbu? Jak často ji posloucháš? Kupuješ si CD?* Jedenáct dětí z dvanácti odpovědělo, že se o hudbu zajímá a poslouchá ji každý den a 7 dětí si CD také samo kupuje. Ostatní si hudbu stahují z internetu nebo půjčují a někdy i kopírují od kamarádů.

U třetí a čtvrté otázky: *Kterým CD dáváš přednost? Jaké CD by sis v našem H-klubu chtěl vypůjčit?* Děti uváděly oblíbený hudební styl (nejčastěji pop, rock, hip-hop a metal) a konkrétní interprety.

Pátá otázka zněla: *Využiješ možnost vypůjčit si také zvukové knihy?* (míněno navíc, kromě povinné výpůjčky). Jedno dítě tuto možnost zcela odmítlo, čtyři byly ochotné to zkusit a sedm jich souhlasilo, přičemž jedna uživatelka byla přímo nadšena.

U otázky: *Pokud máš povinnou četbu, půjčíš si raději knihu, CD nebo film?* Pět z dotazovaných preferovalo knihu, pět filmovou verzi a pouze dva CD.

Vzájemný vliv médií jsem zkoumala otázkou: *Pokud jsi knihu již přečetl/a, půjčíš si ji také na CD nebo na DVD?* Všechny děti odpověděly, že ano a tři upřesnily, že záleží na tom, zda se jim příběh líbil. Jedno dítě by upřednostilo CD, dvě DVD a jedno by využilo obě možnosti.

Na možnost zpětného ovlivnění jsem se ptala otázkou osmou: *Pokud znáš jiné zpracování knihy, např. z rozhlasu, filmu nebo CD, přečteš si ji?* Tři děti tuto možnost zamítly jakožto zbytečnou. Sedm dětí by tak však učinilo (pokud by se jim příběh líbil). Jeden dotazník nemohl být vyhodnocen.

Kontrolní otázku představovala otázka poslední: *Co tě víc baví?* Devět dětí si vybralo CD, jedno CD a internet, jedno film a jedno zaškrtnulo všechny možnosti. Samotnou knihu nepreferovalo žádné.

5.1.2 Závěr

Dotazník poskytl několik překvapivých poznatků, jak negativních, tak pozitivních. Pozitivní zprávou je, že H-klub navštěvují i děti, které nenavštěvují dětské oddělení a knihovnu by tedy jinak nenavštívili. Alarmujícím zjištěním je naopak skutečnost, že několik desítek dětí neprojevalo zájem hudební oddělení navštěvovat ani pokud by jim byla umožněna registrace zdarma.

Možnost ovlivnění knihou uvedli všichni dotazovaní, kdežto možnost ovlivnění jiným médiem k přečtení knihy uvedlo jen sedm dotazovaných. U povinné četby děti preferovaly zhlédnutí filmu, což je ovšem může k přečtení inspirovat.

Ačkoli mezi dotazovanými byly děti pravidelně navštěvující dětské oddělení, všechny upřednostnily poslech hudby z CD před knihami.

8.1.3 Dotazník II

Pro uživatele, kteří vyplnili Dotazník, byl připraven Dotazník II,⁹⁴ po jehož vyplnění byla registrace prodloužena o další měsíc. Smyslem Dotazníku II bylo zjistit názor dětí na zvukové knihy, které jim byly takto představeny. Této možnosti však využily pouze tři uživatelky, které dotazníku nevěnovaly příliš pozornosti.

⁹⁴Viz Příloha č. 4.

5.2 Soutěžní dotazník

Po zkušenostech z pilotního průzkumu jsem se rozhodla samotný průzkum provádět formou soutěže. V praxi jsem se totiž velmi často setkávala u dětí se zájmem o soutěže. Některé děti se dokonce přicházely ptát, zda-li nějaká soutěž neprobíhá či se neplánuje a o vlastní služby oddělení přitom neměly zájem.

Propagace

Pro propagaci soutěže jsem vyrobila plakát, který byl vystaven v prostorách knihovny a také v základních školách v Ostrově. V jedné základní škole dokonce o soutěži informovali žáky třídní učitelé. Na soutěž byly také děti upozorňovány v dětském oddělení.

Takto širokou propagací informovaností jsem chtěla zajistit informovanost o soutěži a především tak zajistit účast dostatečného množství respondentů.

Pravidla soutěže

Pravidla soutěže byla uvedena přímo na plakátech. Soutěžit mohli všichni návštěvníci H-klubu (záměrně nebylo uvedeno žádné věkové omezení). Soutěžní dotazník děti dostaly ke každému CD označenému jako zvuková kniha či mluvené slovo, ať již si jej poslechly v H-klubu, nebo si jej půjčily domů (např. na průkazku rodičů). Po poslechnutí CD děti odevzdaly vyplněný dotazník. Vítězi se měly stát děti, které odevzdaly nejvíce dotazníků, tedy poslechly si nejvíce zvukových CD. Pouze jediné dítě však odevzdalo dva dotazníky, ostatní jen po jednom. Z tohoto důvodu jsem do vyhodnocení zahrnula pouze 18 dotazníků, abych předešla zkreslení informací, způsobeným duplicitou odpovědí jedné respondentky (její odpovědi byly v obou dotaznících totožné).

Celkem se soutěže zúčastnilo pouze 19 soutěžících (ve věku od 7 do 16 let) z celkového počtu 88 dětí, jež v době soutěže navštívily H-klub. Dětské oddělení v téže době přitom navštívilo 607 dětí. Domnívám se, že tyto údaje ilustrují malý zájem dětí o hudební oddělení a o zvukové knihy zvláště.

5.2.1 Vyplňování

V soutěžním dotazníku⁹⁵ děti uváděly své identifikační údaje a název zvukového CD, které si poslechly. Dále odpovídaly na 10 otázek. Opět jsem použila otázky uzavřené i otevřené, protože to pro děti znamenalo při vyplňování změnu a tím pro ně bylo zajímavější a zábavnější.

Otázky se týkaly poslechnutého CD i zvukových knih všeobecně. Zajímalo mě názor dětí na zvukové knihy, zda se jim líbí a připadají jim užitečné. Vycházela jsem však z předpokladu (potvrzeného pilotáží), že děti samy velký zájem o zvukové knihy nemají, ani je samotné nenapadne si je poslechnout. Pokud se však s nimi seznámí, mohou je zaujmout.

5.2.1.1 Proč sis vybral/a právě toto CD?

Zajímalo mě, zda děti dají přednost vlastním zálibám a spolehnou se na vlastní výběr, nebo upřednostní “praktické” využití a poslechnou si příběh, který mají doporučený ze školy jako povinnou četbu. V odpovědi si děti mohly vybrat ze tří odpovědí – zda se jednalo o povinnou četbu, o CD, které pro ně bylo zajímavé, nebo zda si jej vybrali z nějakého jiného důvodu. Ani jediný respondent neuvedl, že se jednalo o povinnou četbu, naopak všichni zaškrtili, že si CD půjčily ze zájmu. Někteří pak tento bod dále rozvedli, zpravidla doplnili, že se jim příběh líbí, jednou bylo uvedeno, že respondent znal předchozí díly.

Proč sis vybral/a právě toto CD?

⁹⁵Viz Příloha č. 5.

5.2.1.2 Znal/a jsi tento příběh již dříve?

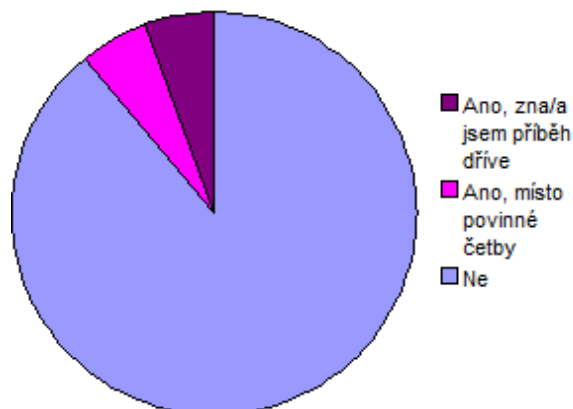
Touto otázkou jsem sledovala, zda děti budou při vybírání příběhů spíše zvědavé a upřednostní neznámé CD, tak jako kdyby si půjčovaly knihu, nebo je více zajímá jiná verze příběhu již známého a popřípadě z jakého zdroje. Sedm dětí si vybralo příběh neznámý, jedenáct dětí známý. Jedna dívka uvedla, že do té doby znala pouze půlku příběhu a chtěla jej znát do konce, tři děti jej četly a jedna dívka viděla film.

5.2.1.3 Pomohla ti tato zvuková kniha například ve škole?

Pouze jediná respondentka zaškrtnula, že si zvukovou knihu poslechla místo povinné četby a ušetřila si tak práci. Zároveň však v první otázce uvedla, že toto CD si vybrala z vlastního zájmu a ve druhé, že dílo již četla ve škole. To ilustruje především kvalitu a nadčasovost tzv. povinné četby (přínejmenším pro tuto dívku). Ostatním však zvuková kniha ve škole nijak nepomohla – což ovšem souviselo především s výběrem CD pouze dle vlastního zájmu. Děti si často vybíraly pohádky (především různá Hurvínkova dobrodružství), což nemohy ve škole nijak uplatnit. Mnohé navíc ve škole povinnou četbu nemají, ale znalost díla jim může pomoci při výuce, při besedách nebo při rozhovorech se spolužáky. Právě pro ně byla v nabídce možnost *“Ano, znal/a jsem příběh dříve než ostatní”* - tu využil jediný respondent.

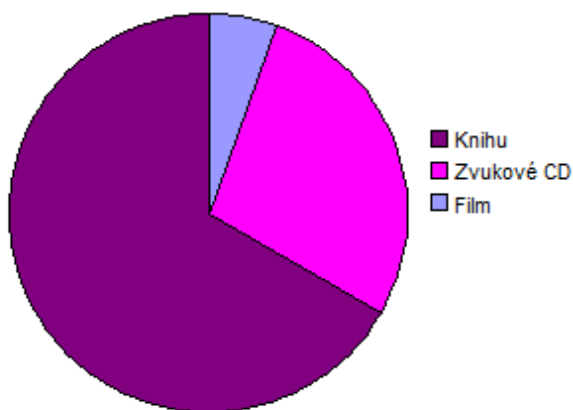
Pomohla ti tato zvuková kniha ve škole?

5.2.1.4 Pokud máš povinnou četbu, půjčíš si raději knihu, zvukové CD nebo film?

Vycházela jsem z všeobecného předpokladu, že děti málo čtou a nejraději se dívají na televizi. Vzhledem k této premise byl výsledek překvapující. Většina dětí (12) upřednostnila knihu, pět zvukové CD a pouze jedině film. Nabízí se námitka, že knihovnu (a tím i hudební oddělení) navštěvují především děti, které mají o knihy zájem – tu však vyvrací výsledek pilotáže, kde téměř polovina dotazovaných dětí uvedla, že dětské oddělení nenavštěvují. Také je možné, že hudební oddělení navštěvují především děti auditivně zaměřené. Vyloučit však nelze ani možnost, že děti zaškrtovaly “zvuková CD” v domnění, že jim to pomůže při vyhodnocování soutěže, čemuž napovídají i výsledky pilotáže, kde preference knih a filmů byly v rovnováze.

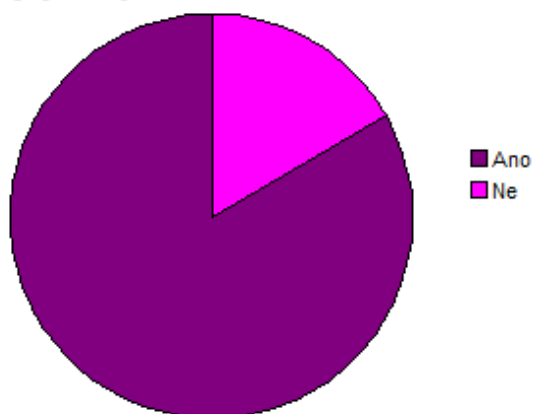
Pokud máš povinnou četbu, co si raději půjčíš?

5.2.1.5 Pokud jsi již knihu přečetl/a, půjčíš si ji také na CD nebo DVD?

V podstatě je opět jedná o otázku použitou již v pilotáži a opět se výsledky liší. Zatímco v pilotáži všichni dotazovaní uvedli, že by si půjčili i CD nebo DVD, popřípadě obojí, nyní by si další medium půjčilo 83% dotazovaných (tedy 15 dětí) a tři by to neudělaly. Osm dětí se spokojilo s konstatováním, že by si další medium půjčilo, tři z nich upřesnily, že většinou (protože by je “zajímalo i jiné podání” a jeden “raději zapojí do hry i oči a uši” - což odkazuje na preferenci současného využití více smyslů pro lepší a intenzivnější zážitek). Dvě děti by si poslechly příběh na CD, jedno shlédlo film na DVD a dvě by dokonce využili postupně obě možnosti.

*Pokud jsi si již knihu přečetl/a,
půjčíš si ji také na CD nebo DVD?*

5.2.1.6 Pokud znáš jiné zpracování knihy, např. z rozhlasu, filmu nebo CD, přečteš si ji?

V podstatě nejzákladnější otázka dotazníku, nabízející praktický podklad pro teorii o vlivu zvukových knih (popřípadě jiných médií) na dětské čtenářství. Po zkušenostech z pilotního průzkumu, kde byla položena jako otázka otevřená, jsem se rozhodla nabídnout dětem odpovědi, jež podle mne vystihují jejich názor lépe, než samy ve chvíli samostatného vyplňování vyjádří. V předprůzkumu nadpoloviční většina dětí (70%) odpověděla ano a dodala, že jen pokud by je příběh zaujal. Podle doplňujících rozhovorů by si však knihu v takovém případě možná přečetly i děti, které jinak v prvním okamžiku odpověděly, že ne. Dětem jsem proto nabídla odpovědi: Ano, vždy – Někdy, pokud mě příběh zaujal – Ne. 100% dětí zvolilo druhou možnost. Tento výběr je jistě pochopitelný, nikdo si nebude číst příběh, o němž je dopředu přesvědčen, že pro něho není zajímavý ani dějem, ani rozuzlením. Naopak je potěšitelné, že si děti uvědomují, že jim kniha má co nabídnout i v případě, že již znají zápletku. Tento výsledek dokazuje předpoklad, že využívání jiných médií může mít pozitivní vliv na dětské čtenářství.

Pokud znáš jiné zpracování knihy, např. z rozhlasu, filmu nebo CD, přečteš si ji?

5.2.1.7 Co tě víc baví?

Touto otázkou jsem zkoumala preference dětí v oblasti trávení volného času. Ponechala jsem stranou sportovní a další aktivity a zaměřila se pouze na způsoby, kterými jej děti mohou trávit v knihovně. K výběru jsem nabídla možnosti: kniha – CD – film – internet. Do odpovědí byl zařazen i film, ačkoli obvykle v knihovních fondech veřejných knihoven nebývá zastoupen, má však své místo mezi různými zpracováními knižních příběhů. Otázka byla formulována tak, aby děti uvedly své preference všeobecně, bez přihlédnutí k okolnostem, přesto se domnívám, že výsledek lze vztahnout i na konkrétní případy, např. povinnou četbu. Zatímco u otázky čtvrté – jaké médium upřednostňují, mají-li povinnou četbu, se 67% dětí rozhodlo pro knihu, zde se jich většina rozhodla pro film – 8 dětí. Druhé místo zaujal internet se sedmi hlasy. Někteří zaškrtnli více možností, samotnou knihu pouze jediný chlapec, knihu a CD jedna dívka. CD si vybraly 4 děti.

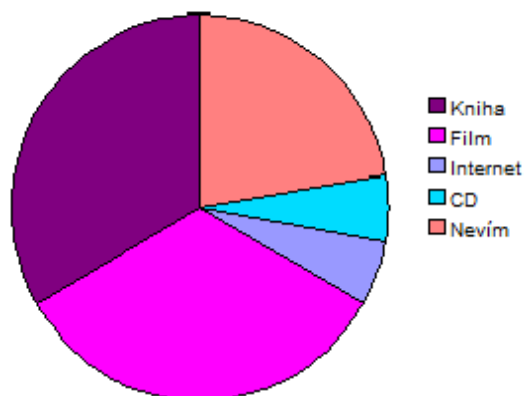

5.2.1.8 Které zpracování považuješ za kvalitnější? Proč?

Ne vždy člověk upřednostňuje nejkvalitnější variantu, mnohdy si raději vybírá podle momentální nálady, preference či zájmu. Při svém výběru se nechává ovlivnit subjektivními prioritami a pocity. Pokud děti upřednostňují ve svém volném čase filmy, činí tak proto, že je pro ně pohodlnější pouze sledovat televizi než číst a využívat vlastní fantazii nebo považují filmové zpracování za přínosnější? Ačkoli si film jako nejoblíbenější médium zvolilo 8 dětí, za nejkvalitnější ho považuje pouze 6. Nejčastějším důvodem je možnost vidět a slyšet postavy tak, jak *“skutečně vypadají a mluví”*. Sledování filmu je považováno za zábavnější, srozumitelnější a děj je tak lépe zapamatovatelný.

Rovnocenným soupeřem je kniha, která si rovněž získala 6 hlasů. K uváděným přednostem patří prostor pro vlastní představy a silnější vtažení do děje. Tak jako u filmu i zde přišla na řadu lepší zapamatovatelnost, záleží tedy samozřejmě především na individuálním vnímání. Za výhodné je také považováno, že není třeba žádného přehrávače nebo jiného zařízení. Čtyři děti se nemohly rozhodnout, protože pro každé médium našly nějaké výhody a kvalita média není podle nich univerzální vlastností, ale odvíjí se od konkrétního požadavku. Překvapivě pouze jediná dívka považuje za nejkvalitnější internet, protože si na něm nalezne texty, audio i video nahrávky. Jedna dívka si zvolila poslech CD, protože během příběhu může zároveň relaxovat. Některé děti upřednostňují především vlastní pohodlí, jiné silnější zážitek. Záleží také, které smysly upřednostňují – dílo jimi vnímané je jim pak nejbližší a nejsnáze zapamatovatelné.

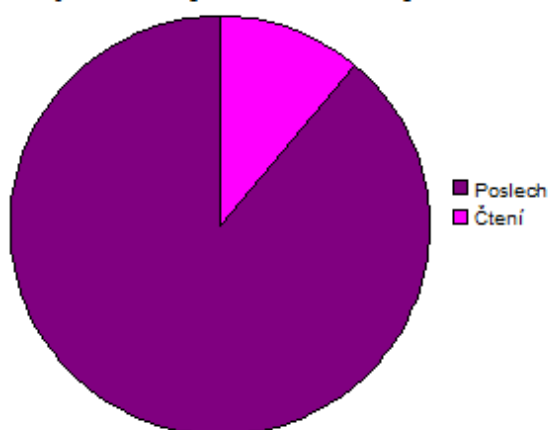
Které zpracování považuješ za nejkvalitnější?

5.2.1.9 Co si myslíš o možnosti si příběh poslechnout místo přečtení?

Touto otázkou jsem navazovala na bezprostřední zkušenost se zvukovými knihami, kterou děti díky soutěži získaly. Zajímalo mě, zda se tato zkušenost projeví posunem názorů. V pilotním průzkumu byly děti ochotné zvukové knihy vyzkoušet, pouze několik jich mělo negativní názor. Po poslechu zvukové knihy je neodmítalo žádné a pouze dvěma dětem je i nadále milejší si přečíst knihu nebo zhlédnout film. Ostatní byly nadšené a to z několika důvodů. Zvláště slabším čtenářům nabízí poslech více prostoru pro vlastní představy, protože nejsou zaměstnání technickou stránkou čtení, navíc je pro ně poslech méně časově náročný. Vítají i možnost slyšet hlasy svých hrdinů, kteří se jim tak stávají reálnějšími a bližšími.

Raději si knihu poslechněš nebo přečteš?

5.2.1.10 O čem příběh byl? Čím tě zaujal?

Poslední otázka měla dětem dotazník přiblížit, dát jim prostor pro vlastní vyjádření. Zároveň však zajišťovala, aby si děti zvukovou knihu opravdu poslechly a neodevzdávaly pouze vyplněné dotazníky bez reálných zkušeností. Otázka proto nebyla nijak hodnocena.

5.2.2 Dospělí

Značný zájem o zvukové knihy projevují dospělí uživatelé H-klubu a někteří dokonce z vlastního zájmu vyplnili soutěžní dotazník, navzdory faktu, že byl stylizován pro dětské uživatele. Upřednostňovali však především rozhovor.

Při porovnání odpovědí dospělých a dětských uživatelů lze nalézt značné rozdíly. Rozdíly samozřejmě panují i mezi jednotlivými dospělými uživateli, v některých otázkách jsou však jejich odpovědi překvapivě jednotné. Obdobně jako děti, i dospělí si zvukové knihy půjčují podle vlastního zájmu (zde však již nelze očekávat ovlivnění povinnou četbou apod.), právě tak si vybírají knihy známé i neznámé. U třetí otázky si na rozdíl od dětí často vybírali odpověď "Ano, znal/a jsem příběh dříve než ostatní". Další rozdíl se také projevil u otázky čtvrté, kde uváděli, že v případě povinné četby (nebo podobných okolností) by se rozhodli pro zvukové CD. Rozdílné odpovědi jsem získala na otázku, zda si přečtenou knihu poslechnou na CD nebo zhlédnou film. V opačném případě, znají-li nejprve jiné zpracování, si knihu většinou přečtou, pokud je dílo zaujalo. Všeobecně dospělí návštěvníci upřednostňují především knihy, ale také CD (hudební i zvuková), navíc tato dvě zpracování obvykle považují za nejkvalitnější. Velkou výhodou zvukových knih spatřují v možnosti věnovat se při poslechu dalším činnostem a také jsou vítané strašními lidmi, kteří mají horší zrak a čtení je pro ně namáhavé.

Dospělí uživatelé si zvukové knihy velmi oblíbili a to z mnoha důvodů. Uváděli, že je to pro ně možnost seznámit se s mnoha literárními díly. Pokud by však tato díla četli, znamenalo by to pro ně časovou zátěž, zatímco při poslechu se mohou věnovat další činnosti - u žen to byly především domácí práce, u mužů pak kutilství a různé koníčky, u obou pohlaví pak jízda automobilem. Samotné čtení pro mnohé z nich nepředstavuje dostatečně tvůrčí činnost, jaké se při poslechu mohou věnovat a navíc se k ní poslechem inspirovat (zde se nabízí paralela s některými muzikoterapeutickými a arteterapeutickými metodami, např. malováním nebo modelováním při poslechu hudby).

Častými posluchači zvukových knih jsou řidiči automobilů. Poslech pro ně představuje zpestření cest, které jim pomáhá udržet pozornost. Většina řidičů si v

autě pouští rádio nebo poslouchá oblíbenou hudbu. Hudba však může mít negativní vliv (pomalá, klidňující hudba může řidiče uspávat, rychlejší rytmus naopak může způsobit podvědomé zrychlování). Tyto negativní vlivy u zukových knih odpadají (pokud má načítatel dostatečně živý hlas, který neuspává), navíc řidiče nutí udržovat pozornost neustále, aby neztratil souvislosti příběhu. Zvukové knihy na cestách poslouchají především zkušení řidiči, které poslech nerozptyluje.

Názor dětí, že je pro ně zajímavé slyšet hlasy hrdinů, dospělí uživatelé vyjádřili názorem, že psaná podoba některých povídek se nikdy nemůže rovnat mluvenému slovu, zvláště, pokud se jedná o autora a interpreta zároveň. Například Fimfárům Jana Wericha je velmi půvabná kniha, ovšem namluvená přímo Janem Werichem nabízí mnohem intenzivnější zážitek. V některých případech dokonce psaná podoba zcela ztrácí svou přitažlivost. Respondenti často uváděli jako příklad historiky Vladimíra Menšíka, které v psané podobě ztrácejí svou přitažlivost.

Dospělí lidé mají ke zvukovým knihám pozitivnější přístup než děti. Často uvádějí, že by si rádi četli, ale nemají čas, protože se musejí věnovat jiným činnostem. Při těch si však často pro zpříjemnění pouští hudbu. Poslech knihy je pro ně vhodným a často velmi vítaným kompromisem, který je navíc mnohdy k přečtení knihy dovede.

6 VYHODNOCENÍ

Vyhodnocení výzkumu, ale také rozhovory s uživateli jak hudebního, tak ostatních oddělení knihovny naznačují, že nízká návštěvnost hudebního oddělení vyplývá z mnoha okolností, z nichž mnohé lze jistě ovlivnit. Také je ovšem možné vytvářet nové okolnosti a důvody, jež návštěvníky do hudebního oddělení přivedou.

Výsledky výzkumu vypovídají o významu zvukových nosičů pro děti, o vlivu těchto nosičů na dětské čtenářství a tím také o významu hudebního oddělení v Městské knihovně Ostrov.

Vyhodnocení jednotlivých otázek průzkumu, ale i pilotáže dokazuje zájem dětí i mládeže o hudbu různých žánrů, především však ze současné scény. Ta je značně rozsáhlá, představuje ji množství interpretů, kteří produkují ohromné množství alb a to převážně na CD. Ta však bývají drahá, především z pohledu školáků, kteří si na ně šetří z kapesného, proto si raději hudbu stahují z internetu (z neplacených databází) nebo si ji kopírují od kamarádů. Právě vzhledem k této časté nelegální činnosti může hudební oddělení zastávat roli preventivní ochrany před nelegálním kopírováním či stahováním. Další roli zde pak zastává široký výběr žánrově příbuzných CD. Děti při výběru své oblíbené hudby často narazí na interpreta jim neznámého, ale je-li zařazen mezi jejich oblíbená CD, často si jej na zkoušku poslechnou, čímž se jim rozšiřuje hudební rozhled. Obdobný vliv může mít i hudba, která nahlas hraje v hudebním oddělení a děti zaujme nebo diskuze dětí, které si navzájem výběr hudby hodnotí, komentují a doporučují – obdobnou úlohu také zastává knihovnice. Z tohoto hlediska může hudební oddělení zastávat velmi významnou úlohu na poli kulturně-hudebního přehledu a představuje hudební výchovu v praxi.

Základem pro takto fungující praxi je ovšem kvalitní a rozsáhlý fond, který dětské uživatele nejen uspokojí, ale také jim nabídne dosud neznámé a přitom žádané, tedy odpoví na jejich informační potřeby aniž by bylo nutno formulovat informační požadavek. Tento fond je třeba prezentovat i mimo prostory hudebního oddělení, aby lákal nové uživatele a stávající uživatelé se neustále přesvědčovali o jeho zajímavosti a přínosu. Tyto zásady a způsoby využití pochopitelně platí nejen pro dětské uživatele, avšak hlavně děti je třeba neustále

přesvědčovat, že je pro ně výhodné a zajímavé trávit čas právě tímto způsobem, protože dospělí již mají své priority a své návyky ustálené, zatímco děti si je teprve utváří a zahrnou-li návštěvy hudebního oddělení do svých návyků, je vysoce pravděpodobné, že si tento zvyk ponесou až do dospělosti. Navíc, při správném výchovném působení, za tuto dobu spíše vospějí v náročné a znalé posluchače.

Jistý problém představuje skutečnost, že děti do 15ti let si nemohou půjčovat zvukové nosiče domů a umožněn jim je pouze poslech přímo v knihovně. Toto řešení má svá pozitiva i negativa. Dětem činí potíže soustředit se a vydržet klidně sedět, zatímco poslouchají, zvláště, poslouchají-li taneční hudbu. Často bývají rozjívené a žádají stále nová CD v touze po změně. Na druhou stranu však právě nezbytné setrvávání v knihovně dodává prostor dětem k jejich hromadným návštěvám a diskuzím, ale také knihovnicím, které tak děti a jejich zájmy lépe poznají a mají více prostoru pro práci s nimi.

Jednou z metod ovlivňování hudebního vkusu dětských uživatelů může znamenat hudba puštěná v hudebním oddělení. Na rozdíl od ostatních oddělení, kde vládne ticho potřebné ke studiu, zde je žádoucí podmalování atmosféry vhodnými melodiemi, což zvyšuje atraktivitu prospředí především pro děti, kterým ticho připadá nepříjemné, svazující a které je omezuje v jejich přirozených projevech. Ty mohou děti oslovit, děti se mohou do nich zaposlouchat a nenásilnou formou jim tak mohou být představena díla, jež by si samy k poslechu nevybraly. Je však třeba tyto skladby vybírat citlivě, protože by mohly mít také zcela opačný účinek. Může vzniknout dojem, že hudební oddělení je je místem, kde je třeba zachovávat ticho a poslouchat hudbu, jež jim není blízká, místem, jež dětem připomíná klasiky známé z hudební výchovy. Tento dojem může vést až k pocitu, že je jim zde tímto způsobem hudba vnucována. Děti si pak takové místo pro své volné chvíle většinou ne zvolí. Hudební oddělení by přitom naopak mělo být místem přinášejícím radost z hudby a nabízející prostor pro vlastní názor a výběr. Zároveň je třeba vyhýbat se skladbám, které by ničily všeobecně příjemnou atmosféru, znemožňovaly soustředění a práci anebo dokonce odpuzovaly některé, zvláště starší uživatele nebo návštěvníky hudebně vzdělané a vospělé. Důležitý je nejen výběr, ale také nastavení hlasitosti. Příliš hlasitá hudba může rušit, příliš tichá naopak nedává mnohým skladbám vyniknout a vede k neshodám mezi

uživatelé, kteří se navzájem napomínají k tichu, aby hudbu lépe slyšeli.

Znějící hudba pomáhá vytvořit živější prostředí. Z tohoto pohledu je výhodné umístění mimo ostatní oddělení (zvláště pak studovnu) je však třeba zároveň zachovávat integritu, tedy začlenění hudebního oddělení mezi ostatní oddělení knihovny tak, aby bylo zřejmé, že se jedná o jedinou instituci. Samozřejmostí je dodržování zásad snadné dostupnosti. V Městské knihovně Ostrov se hudební oddělení nalézá v zrekonstruovaných sklepních prostorech, což je velice výhodné z hlediska případného hluku, ovšem přináší to i mnohé nevýhody. Především pro starší lidi je chůze po poměrně strmých schodech náročná a mnohé od návštěvy hudebního oddělení odradí. Je třeba si uvědomit, že právě starší lidé tvoří velkou část návštěvníků knihovny a nepochybně by tvořili i většinu návštěvníků hudebního oddělení. Na rozdíl od dětí a mladších návštěvníků obvykle nebyvají natolik zdatní v práci s internetem, aby si mohli hudbu stahovat, ani si ji obvykle nekopírují. Zajímavý je pro ně také fond zvukových knih, který pro mnohé představuje řešení problému s horšícím se zrakem. Hudební oddělení takto navštěvuje pouze několik starších lidí, kteří si často stěžují na špatnou dostupnost.

Takovéto umístění mimo ostatní oddělení také může vést k jistému opomíjení, je proto třeba neustále na existenci a činnost hudebního oddělení upozorňovat a uvést je do povědomí návštěvníků knihovny i ostatních obyvatel města, například prostřednictvím koncertů, besed, výstav a podobných akcí, které budou inzerovány nejen na půdě knihovny, ale také prostřednictvím místních novin, plakátů na veřejných místech, v informačním centru apod. Je vysoce pravděpodobné, že návštěvníci těchto akcí si zároveň prohlédnou hudební oddělení (mnozí jej doslova objeví) a pak již záleží na kvalitě hudebního oddělení (skladbě jeho fondu, knihovnicích, příjemném prostředí atd.), zda se z těchto náhodných návštěvníků stanou uživatelé hudebního oddělení či dokonce knihovny celé. Z pilotního průzkumu vyplynulo, že zhruba třetina dětí, jež navštěvuje hudební oddělení, nepatří mezi uživatele dětského oddělení – tudíž, pokud by nenavštěvovali hudební oddělení, nebyli by uživateli knihovny. Návštěvy hudebního oddělení je tak lákají k návštěvě knihovny a přibližují jim knihovní prostředí, což může mít následně pozitivní vliv na budování jejich čtenářských návyků. Tento vliv může být umocněn pročitáním, popřípadě pouze prohlížením hudebních časopisů (jež jsou zde volně k dispozici) během poslechu.

Děti také uváděly, že si přečtou díla známá ze zvukových knih, pokud je zaujmou, tedy je návštěvy hudebního oddělení mohou motivovat k návštěvě dětského a vyhledání příslušné knihy. Jistě by bylo zajímavé uvést akci, ve které by děti byly motivovány k vyhledání jednoho díla na obou médiích a následně obě varianty zhodnotily.

V České republice existuje mnoho hudebních oddělení, jež mají se svou činností již více zkušeností. Mnohá z nich prezentují svou činnost také na svých webových stránkách. Jistě by bylo přínosné sledovat tyto webové stránky a nechat se jimi inspirovat k dalším rozšířením vlastní činnosti. Ideálním stavem by pak byla přímá spolupráce těchto oddělení.

7 ZÁVĚR

Již více než devadesát let vznikají na území České republiky hudební oddělení veřejných knihoven. Za tu dobu prošly mnohým vývojem a staly se neodmyslitelnou součástí knihoven, přesto bývají v současné době stále častěji považovány za přežitek, který v době internetu a snadno dostupné a kopírovatelné hudby ztrácí svůj význam. Zatím však nezanedbatelné procento lidí, převážně starších, tyto metody neovládá a možnost vypůjčit si zvukové nosiče pro ně stále svůj význam má. Hudební oddělení není jistě pouze zprostředkovatelem hudebních nosičů, ale také hudebnin a literatury o hudbě, ta by však v případě neexistence hudebních oddělení byla samozřejmou součástí běžného fondu.

Fondy hudebních nosičů a zvukových knih jsou významné i pro děti. Hudba sama může mít vliv na vývoj člověka, ale také je dětem blízká a pomáhá vytvářet vztah dětí ke knihovně, potažmo k četbě vůbec. Z tohoto hlediska jsou přínosné především zvukové knihy z fondů hudebních oddělení.

Sama existence hudebního oddělení ve veřejné knihovně zvyšuje atraktivitu knihovny, její vyhledávanost, konkurenceschopnost v oblasti kultury a pomáhá jí plnit její cíle definované v Koncepti rozvoje knihoven, především v oblastech celoživotního vzdělávání, uspokojování kulturních potřeb a podpoře aktivního využívání volného času, zábavy a rekreace.

Hudební oddělení a mnohá příbuzná témata se v současné době stávají námětem mnoha prací, přesto toto téma nepokládám za dosud zcela vyčerpané. Zpracování této diplomové práce mě inspirovalo k mnohým dalším výzkumům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- *ADR : Základní vyhledávání* [online]. Ex Libris, 2005 [cit. 2009-07-27].
Dostupný z WWW: <http://sigma.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=adr>.
- *Baby plus : Prenatální výukový systém* [online]. ? [cit. 2009-08-12].
Dostupný z WWW: <<http://www.babyplus.cz/index.htm>>.
- BALAKOVSKÝ, Josef. *Audiovize v kulturně výchovné činnosti hudebních oddělení veřejných knihoven*. Praha, 1984. 102 s. UK FF. Diplomová práce.
- BALÍK, Vojtěch. *Stanovisko k zákazu absenčního půjčování zvukových dokumentů* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, 2002 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW:
<<http://209.85.135.132/search?q=cache:IHKVqL53tE8J:knihovnam.nkp.cz/docs/ZvukAbs.doc%3FPHPSESSID%3D9862feaf0aefc38bd4ee069075a759+stanovisko+k+z%C3%A1kazu+absen%C4%8Dn%C3%ADho+p%C5%AFj%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD&cd=1&hl=cs&ct=clnk>>.
- BROŽEK, Aleš; OTRUBOVÁ, Alena; SKOLKOVÁ, Linda;
ŠEVČÍKOVÁ, Barbora. Zpráva z konference Knihovny současnosti 2006. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 10 [cit. 2009-05-22]. Dostupný na
WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3642>>. URN-NBN:cz-ik3642. ISSN 1212-5075.
- ČEČILOVÁ, Lenka. *Průzkum čtenářských zájmů čtenářů Knihovny města Plzně ve věku 15-19 let (studentů středních škol) = Survey of reader's interests from users of Pilsen City Library ages 15 – 19 years (high school's students)*. Plzeň, 2008-07-31. 44 s., -11- s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce Hana Slámová.

- ČERMÁKOVÁ, Eva. *Proč děti nečtou? [Why children don't read?]*. Praha, 2007-05-21. 50 s., 2 příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce Lidmila Vášová.
- ČERMÁKOVÁ, Miloslava. *Dyslektické dítě a četba*. Praha, 1994. 99 s. UK FF. Diplomová práce.
- Česko. Ministerstvo kultury. *Ministerstvo kultury* [online]. Praha : MK, c2006 [cit. 2007-12-19]. Evidence a adresář knihoven evidovaných Ministerstvem kultury. Dostupný z WWW: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=443>>.
- Česko. Úplné znění zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 126, s. 5506-5540. Dostupné také z WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/sb126-06.pdf>>.
- Česko. Zákon č. 37 ze dne 8. února 1995 o neperiodických publikacích. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 8, s. 459-460. Dostupné také z WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1995/sb08-95.pdf>>.
- Česko. Zákon č. 94 ze dne 24. března 1949 o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1949, částka 31, s. 276-278. Dostupné také z WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/1949/sb31-49.pdf>>.
- Česko. *Zákon o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb. a navazující předpisy* [online]. [2007]. [cit. 2009-08-13]. Dostupný z WWW: <knihovnam.nkp.cz/docs/KnihovniZakon_1919.doc>.
- *Evidence a adresář knihoven evidovaných Ministerstvem kultury a související informace* [online]. Ministerstvo kultury, c2007 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=443>>.

- *Dětské knihy : předškoláci* [online]. c2007 [cit. 2009-08-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.deti-knihy.cz/predskolaci/>>.
- FIALOVÁ, Zuzana. *Informační potřeby studentů uměleckých škol se zaměřením na dramatické a hudební umění*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2009. 56 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Richard Papík, Ph.D.
- FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 238 s. ISBN 80-246-0965-7.
- FROŇKOVÁ, Anna. *Moderní metody a formy práce s dětmi a mládeží v knihovnách západočeského kraje*. Praha, 1980. 130 s. UK FF. Diplomová práce.
- HAVRÁNKOVÁ, Anna. *Hudební knihovny v ČR [Music libraries in the Czech Republic]*. Praha, 2007-07-30. 42 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Milena Černá.
- HOCH, Ivo, RICHTER, Vít. *Informace pro knihovny : Seznam knihoven, které půjčují nebo shromažďují zvukové záznamy* [online]. Národní knihovna ČR, 2009 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekceno.php3page=03_Leg/01_LegPod/ZvukPujcSezn04.htm>.
- HOREJSKOVÁ, Miroslava. Seminář „Hudební knihovny 2006 - Muzikoterapie“ v Knihovně města Hradec Králové. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 12 [cit. 2009-06-18]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.ikaros.cz/node/3719>>. URN-NBN:cz-ik3719. ISSN 1212-5075.
- CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. 103 s. ISBN 80-85865-40-8.
- *IAML : International Association of Music Libraries* [online]. 2009 [cit. 2009-07-27]. Eng. Dostupný z WWW: <<http://www.iaml.info/>>.

- KAPSA, Václav; KORDÍK, Pavel; PETRÁŠKOVÁ, Zuzana. Elektronické informační zdroje v oblasti hudby (odborné bibliografické a pramenné databáze). *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 12 [cit. 2006-07-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1238>>. URN-NBN:cz-ik1238. ISSN 1212-5075.
- KOFROŇ, Jaroslav. *Učebnice harmonie*. Praha : Supraphon, 1981. 195 s.
- *Knihovna Bedřicha Beneše Buchlovana* [online]. ? [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.knihovnabbb.cz/>>.
- Knihovna města Hradce Králové. Hudební oddělení. *Hudební knihovny a hudební oddělení knihoven v ČR : adresář ...* [online]. Hradec Králové : Knihovna města Hradce Králové, poslední aktualiz. 2006-11-13 [cit. 2006-11-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.knihovnahk.cz/ODDELENI/hudebni/adresar.htm>>.
- Knihovna města Hradce Králové. 2007b. *Hudební oddělení* [online]. Hradec Králové : Knihovna města Hradce Králové. [cit. 2007-06-13]. Dostupný z WWW: <http://www.knihovnahk.cz/ODDELENI/hudebni_oddeleni.htm>.
- Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana. *Knihovna a tiskárna pro nevidomé K.E.Macana* [online]. [2006]. [cit. 2006-10-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.ktn.cz>>.
- Knihovna Petra Bezruče v Opavě [online]. c2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.okpb.cz/web/index.php>>.
- *Knihovní obzor. Čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci*. [online]. [cit. 2009-07-27]. Registrace MK ČR E 6450. ISSN (elektronická verze) 1214-6498.
- KOVAŘÍKOVÁ, Ludmila. *Příspěvek veřejných knihoven k rozvoji dětského čtenářství* [Contribution of public libraries to children's reading development]. Praha, 2007-03-19. 58 s., 4 s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Lidmila Vášová.

- KUČERA, Tomáš. *Česká národní skupina IAML : ČNS IAML* [online]. c2006-2008 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: [<http://www.nkp.cz/iaml/>](http://www.nkp.cz/iaml/).
- KURKA, Ladislav. Jak čtou naše děti? *Bulletin SKIP* [online]. 2003, č. 3 [cit. 2005-11-13]. Dostupný z WWW: [<http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull03_310.htm#ti >](http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull03_310.htm#ti).
- LIPSKÝ, Matěj. *Muzikoterapie* [online]. c2007 [cit. 2009-08-12]. Dostupný z WWW: [<http://www.muzikoterapie.cz/>](http://www.muzikoterapie.cz/).
- MACHKOVÁ, Tereza. *Dramatická výchova jako cesta k četbě [Creative dramatics as a way to reading]*. Praha, 2008. 99 s., 15 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2008. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lidmila Vášová.
- MAREK, Vlastimil. *Tajné dějiny hudby : zvuk a ticho jako stav vědomí*. Praha : Eminent, 2000. 214 s. ISBN 80-7281-037-5.
- *Městská knihovna* (Praha, Česko). Hudební úsek ÚK MKP [online]. MKP : Praha, c2007 [cit. 2009-05-15]. Dostupný z WWW: [<http://www.mlp.cz/hudebni.htm >](http://www.mlp.cz/hudebni.htm).
- *Městská knihovna Ostrov* [online]. [2000] , 1.6.2009 [cit. 2009-08-12]. Dostupný z WWW: [<http://www.knihovna.ostrov.cz/>](http://www.knihovna.ostrov.cz/).
- Městská knihovna Ostrov. *Vybudování hudebního oddělení H-klubu : leden – březen 2006*. 24 s.
- MILLER, Harry. Hudební knihovnictví [online]. *Knihovní obzor*. 2000, roč. 8, č. 2, s. 20-24. Dostupný z WWW: [<http://www.vkol.cz/obzory/20002_08.htm >](http://www.vkol.cz/obzory/20002_08.htm). ISSN 1214-6498.
- Národní knihovna České republiky. *NKC - Online katalog Národní knihovny* [online databáze]. Praha : Národní knihovna, c2004 [cit. 2008-04-17]. Dostupné z WWW: [<http://sigma.nkp.cz/cze/aut >](http://sigma.nkp.cz/cze/aut).

- Národní knihovna České republiky. *AUT - Databáze národních autorit NK ČR* [online databáze]. Praha : Národní knihovna, c2004 [cit. 2008-03-27]. Dostupné z WWW: <<http://sigma.nkp.cz/cze/aut>>.
- Národní knihovna České republiky. *Koncepce rozvoje knihovny v České republice na léta 2004 – 2010*. Praha : Národní knihovna České republiky. [cit. 2009-08-12]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_deklarace.htm>.
- NĚMEČKOVÁ, Radka. *Hudební knihovny, archivy a dokumentační střediska : současný stav a perspektivy*. Vedoucí práce Blanka Červinková. Praha, 1993. 74, 47, [1] s. Diplomová práce.
- PAVLÍKOVÁ, Eva. *Prenatální učení : sonda do pocitů a postojů českých uživatelů přístroje BabyPlus*. *Psychologické dny* [online]. 2006 [cit. 2009-08-12]. Dostupný z WWW: <http://ivdmr.fss.muni.cz/info/storage/Prenatal_uc_Olomouc_06.pdf>.
- PAVLOVÁ-ZAHÁLKOVÁ, Anna. *Prevence poruch řeči*. Praha : SPN, 1980. 151, [1] s.
- PETRÁŠKOVÁ, Zuzana. *Hudební muzea na konci 20. století*. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 1999, roč. 10, č. 5, s. 243-244. Dostupné z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr9905/9905243.html>>. ISSN 1214-0678>.
- PETRÁŠKOVÁ, Zuzana, BORKOVÁ, Hana, HAVLÍČKOVÁ, Klára. *Hudební knihovny - správci speciálních fondů*. In *Knihovny současnosti 2006 : sborník ze 14. konference, konané ve dnech 12.-14. září 2006 v Seči u Chrudimi*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2006. s. 395-402. Dostupný z WWW: <<http://www.sdruk.cz/sec/2006/sbornik/3-15.pdf>>.
- PETRÁŠKOVÁ, Zuzana; KAPSA, Václav. *Akvizice tištěných a rukopisných hudebnin a muzikologické literatury pro hudební oddělení Národní knihovny ČR*. In *Zápis ze 16. semináře akvizičních pracovníků na téma Akvizice hudebních dokumentů* [online]. Hradec Králové : Sdružení

knihoven ČR, 2006 [cit. 2008-03-05]. Dostupné z WWW:

<<http://www.sdruk.cz/zapisy/petraskova.pps>>.

- PETRÁŠKOVÁ, Zuzana; SEYČKOVÁ, Zoja. Ze života hudebních knihoven. *Ikaros* [online]. 2008, roč. 12, č. 12 [cit. 2009-05-29]. Dostupný na WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/5121>>. URN-NBN:cz-ik5121. ISSN 1212-5075.
- Půjčování zvukových a zvukově obrazových dokumentů v knihovnách České republiky [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: <<http://knihovnam.nkp.cz/docs/ZvukPujc.pdf?PHPSESSID=36af32b21af6878a040293e29637f705>>.
- *Regionální knihovna Teplice* [online]. c2001-2003 [cit. 2009-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.knihovna-teplice.cz/>>.
- RICHTER, Vít. *Informace pro knihovny : půjčování zvukových záznamů v knihovnách* [online]. Národní knihovna ČR, [2008] [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/ZvukPujcRozc.htm>.
- RICHTER, Vít. *Informace pro knihovny : nové podmínky pro půjčování zvukových dokumentů v knihovnách* [online]. Národní knihovna ČR, 2004 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3page=03_Leg/01_LegPod/ZvukPujcPodm.htm>.
- RICHTER, Vít. *Informace pro knihovny : zákon ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)* [online]. Národní knihovna ČR, 2004 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm>.

- RUEGER, Christoph. *Domácí hudební lékárnička : hudba je lékem pro duši*. Vyd. 1. V Praze : Ikar, 2003. 327 s. ISBN 80-249-0200-1.
- SKIP : Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky [online]. SKIP, 2008 [cit. 2009-10-22]. Dostupný z WWW: <<http://skip.nkp.cz/akcPrehl.htm>>
- ŠIMÁČEK, Marek. *Audioknihy v anglo-amerických zemích a v ČR [Audiobooks in the Anglo-American countries and in the CR]*. Praha, 2006. 85 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2006. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lidmila Vášová.
- ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk, TICHÁ, Alena, BUREŠOVÁ, Věra. *Písničky a jejich dramatisace*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2000. 154 s. ISBN 80-7178-477-X.
- ŠIMONOVÁ, Šimona. Co by měl umět a znát pracovník hudebního oddělení veřejné knihovny. *Národní knihovna : knihovnická revue*. 2000, roč. 6, č. 11, s. 239-240. Dostupné z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0005-6/0005-6239.html>>. ISSN 1214-0678.
- ŠUPOVÁ, Lucie. *Hudebniny jako speciální druh dokumentů v hudebních knihovnách a hudebních odděleních knihoven [Sheet music as a special type of documents in music libraries and music departments of libraries]*. Praha, 2008-05-07. 53 s., 17 s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce Marcela Buřilová.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha : Institut sociálních vztahů, 1995. 189 s. ISBN 80-85866-07-2.
- VÁVRA, Jan. *Veřejné knihovny hlavního města Prahy : historický vývoj knihovní sítě*. 3. rozš. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2003. 32 s. Dostupný z WWW: <http://www.mlp.cz/doc/hist_mkp.pdf>.

- VÍŠEK, Ivan. *Hudební oddělení v lidových knihovnách*. Praha, 1974. 99 s.
UK FF. Diplomová práce.
- *Wikipedie : Muzikoterapie* [online]. 2002 , 13.7.2009 [cit. 2009-08-12].
Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Muzikoterapie>>.
- ZELINGR, Ivo. *Notografie : učebnice notografického záznamu*. Praha :
Editio Supraphon, 1985. 197 s.
- ZOUBEK, Ladislav. *Materiál pro jednání s INTERGRAMEM* [online].
Děčín : 2002 [cit. 2009-07-27]. Cze. Dostupný z WWW:
<http://209.85.135.132/search?q=cache:0-qKhNzREJ0J:lsv.cesnet.cz/cgi-bin/wa%3FA3%3Dind0212%26L%3DKNIHOVNA%26E%3Dquoted-printable%26P%3D78654%26B%3D-----%253D_NextPart_000_01C29ABD.BFE1ABA0%26T%3Dapplication%252Fmsword%3B%2520name%3D%2522INTERGRAM.rtf%2522%26N%3DINTERGRAM.rtf%26attachment%3Dq+materi%C3%A1l+pro+jedn%C3%A1n%C3%AD+s+Intergramem&cd=1&hl=cs&ct=clnk>.

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Adresář hudebních oddělení veřejných knihoven v ČR

Příloha č. 2: Hudební oddělení Městské knihovny Ostrov

Příloha č. 3: Dotazník

Příloha č. 4: Dotazník II

Příloha č. 5: Soutěžní dotazník

